

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ
ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

OPSCAT

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
2019

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ
ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
2019

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2019

Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (OPCAT), που κυρώθηκε με το ν. 4228/2014

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων (ΕΜΠ) για το έτος 2019, σύμφωνα με την αρμοδιότητά του κατά το άρθρο δεύτερο του ν. 4228/2014. Τα κείμενα προέκυψαν από επισκέψεις και αυτοψίες ειδικών επιστημόνων της Αρχής σε χώρους περιορισμού της ελευθερίας, ενώ η τελική επιμέλεια της έκδοσης έγινε υπό την εποπτεία του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης κ. Γιώργου Π. Νικολόπουλου.

Ειδικοί επιστήμονες / στελέχη του ΕΜΠ:

Χρυσούλα Αντωνίου, Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου, Μαρία Βουτσίνου, Μαρία Καραβόλου, Ζωή Καραμήτρου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Ελένη Κουτρούμπα, Μαρία Λιαδή, Όλγα Λυσανδροπούλου, Ευαγγελία Μαρκάκη, Έλενα Μάρκου, Μαρία Μαυρογένη, Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, Γιάννης Μόσχος, Αιμιλία Πανάγου, Φωτεινή Παντελίδου, Στέργιος Πρεβέντης, Αγγελίνα Σώρα, Μιχάλης Τσαπόγας, Χρύσα Χατζή

Επιμέλεια έκθεσης: Μιχάλης Τσαπόγας, Ιφιγένεια Σαγιά

Μετάφραση στα αγγλικά: Μαρία Παπαδημητράκη, Ιφιγένεια Σαγιά

Συντονισμός έκδοσης: Αλεξάνδρα Πολιτοστάθη

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό. Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση επικοινωνήστε με το press@synigoros.gr

Η Ειδική Έκθεση τυπώθηκε το 2020 στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων σε 700 αντίτυπα και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα <https://www.synigoros.gr>

© Συνήγορος του Πολίτη

📍 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 Αθήνα

☎ (+30) 213 1306 600

🌐 www.synigoros.gr

📘 ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ - THE GREEK OMBUDSMAN

🐦 @Synigoros

Διαστάσεις εντύπου: 17X24

Σελίδες: 160 (84 η ελληνική έκθεση και 76 η αγγλική έκθεση)

ISSN: 2623-3711

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 2019.....	13
1.α. Θεσμικό πλαίσιο.....	15
1.β. Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης κατά το 2019.....	16
2. ΦΥΛΑΚΕΣ	19
2.α. Θεσμικές εξελίξεις.....	21
2.α.1. Μεταφορά αρμοδιοτήτων αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής.....	21
2.α.2. Νέοι Κώδικες.....	23
2.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019.....	26
2.β.1. Το ζήτημα του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού.....	26
2.β.2. Αντικειμενικές αδυναμίες: υποστελέχωση, απόσταση, πρόσβαση	29
2.γ. Αυτοψίες σε καταστήματα κράτησης.....	30
2.γ.1. Μεθοδολογία διενέργειας αυτοψιών.....	30
2.γ.2. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένες φυλακές	33
2.γ.2.α. Κατάστημα Κράτησης Κω.....	33
2.γ.2.β. Κατάστημα Κράτησης Λάρισας.....	35
2.γ.2.γ. Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρίνου	36
2.γ.2.δ. Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας Βόλου	37
2.γ.2.ε. Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου	38
3. ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ	41
3.α. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019	43
3.β. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα κρατητήρια	43

3.β.1. Αστυνομικό Τμήμα Ομόνοιας και Τμήμα Ασφάλειας Ομόνοιας	43
3.β.2. Διεύθυνση Μεταγωγών Αττικής	45
3.β.3. Αστυνομικό Τμήμα Ασπροπύργου	46
3.β.4. Αστυνομικό Τμήμα Βόλου και προσωρινός χώρος κράτησης Δικαστικού Μεγάρου Βόλου (Μεταγωγών)	47
3.β.5. Τμήμα Ασφάλειας Λάρισας	48
3.β.6. Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης Θεσσαλονίκης	48
4. ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	51
4.α. Θεσμικές εξελίξεις κατά το 2019	53
4.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019	54
4.γ. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα ΠροΚεΚΑ	55
4.γ.1. ΠροΚεΚΑ Μόριας Λέσβου	55
4.γ.2. ΠροΚεΚΑ Κω	56
4.γ.3. ΠροΚεΚΑ Ξάνθης	57
4.γ.4. ΠροΚεΚΑ Θεσσαλονίκης	57
4.γ.5. ΠροΚεΚΑ Κορίνθου	59
4.γ.6. ΠροΚεΚΑ Αμυγδαλέζας Αττικής	59
5. ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ	63
5.α. Θεσμική παρέμβαση: Μεταφορά ψυχικά πασχόντων προς ακούσια εξέταση και νοσηλεία	65
5.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019	66
5.γ. Επιμέρους επισημάνσεις: Ψυχιατρική Κλινική Γενικού Νοσοκομείου Βόλου «Αχιλλοπούλειο»	66
6. ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΛΕΙΣΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	69
6.α. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019	71
6.β. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα ιδρύματα	71
6.β.1. Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας	71

6.β.2. Παράρτημα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρίες Καρδίτσας	74
6.β.3. Ίδρυμα Κλειστής Περίθαλψης Ατόμων με Βαριά Νοητική Υστέρηση «Άσπρες Πεταλούδες» (Βόλος)	75
7. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ	77
7.α. Συναντήσεις των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης	79
7.β. Συνέδρια – ημερίδες	79
7.γ. Συνεργασίες – επισκέψεις	80
7.δ. Κοινοβουλευτικές επιτροπές	81

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Η κατάσταση στους χώρους εγκλεισμού της χώρας εξακολουθεί να μην είναι ικανοποιητική. Να υπολείπεται σημαντικά των ευρωπαϊκών προτύπων και των κατευθυντηρίων αρχών και συστάσεων των διεθνών οργανισμών. Και να απέχει από ένα επίπεδο που θα υπηρετούσε αποτελεσματικά τις βασικές αρχές και σκοπούς του σωφρονισμού. Οι βασικές παθογένειες είναι χρόνιες: συχνή διαπίστωση υπερπληθυσμού σε φυλακές, κρατητήρια και Προ.Κε.Α., ανεπάρκεια προσωπικού, ελλείμματα σε αναγκαίες υπηρεσίες, περιορισμένες δυνατότητες ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης για τους κρατούμενους, ακαταλληλότητα χώρων, εξακολούθηση εφαρμογής μη ενδεδειγμένων πρωτοκόλλων στη μεταχείριση των ψυχικά πασχόντων. Οι όποιες διαπιστούμενες βελτιώσεις παραμένουν αποσπασματικές και ως εκ τούτου ανεπαρκείς για να συμβάλλουν σε μία βελτίωση της γενικής εικόνας των συνθηκών εγκλεισμού.

Το 2019 αποτέλεσε έτος εφαρμογής σημαντικών αλλαγών στους τομείς της αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής, σε επίπεδο τόσο οργανωτικό όσο και νομοθετικό. Η πρώτη αποτίμηση της επίδρασης στο σωφρονιστικό σύστημα τόσο των τροποποιημένων - δις - ποινικών κωδίκων όσο και της μεταφοράς της αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη αναμένεται εντός του 2020. Η αποτίμηση των επιπτώσεων της μεταφοράς - δις - των αρμοδιοτήτων της μεταναστευτικής πολιτικής και του ασύλου - με την κατάργηση και επανασύσταση αρμόδιου Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου - επίσης θα αποτελέσει αντικείμενο της επόμενης χρονιάς. Μια πρώτη και, σε μεγάλο βαθμό, προφανής επισήμανση είναι η ανάγκη για πιο ουσιαστική και εμπεριστατωμένη ανάλυση και αξιολόγηση των υφιστάμενων δεδομένων πριν και κατά το σχεδιασμό μείζονος κλίμακας διοικητικών αναδιαρθρώσεων. Επισήμανση, εξάλλου, που η Ανεξάρτητη Αρχή είχε κάνει και κατά το χρόνο σύστασης του (τέως) Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Αδιαπραγμάτευτος και σταθερός στόχος του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη αποτελεί η άρτια, πλήρης και εμπεριστατωμένη καταγραφή των συνθηκών κράτησης στη χώρα, και παροχή των κατάλληλων συστάσεων για τη βελτίωσή τους, προκειμένου να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός κράτους δικαίου πλήρως εναρμονισμένου με τις επιταγές του δικαιοπολιτικού πολιτισμού του 21ου αιώνα.

Εξακολουθώντας να λειτουργεί με τη συνδρομή σημαντικού αριθμού εκ του επιστημονικού του προσωπικού, με διευρυμένα κλιμάκια επιθεωρήσεων, με

αναβαθμισμένη μεθοδολογία για τη διεξαγωγή αυτοψιών, με στενή και σταθερή συνεργασία με ομόλογους θεσμούς στην Ευρώπη και με αρμόδιους φορείς διεθνών οργανισμών, του Ο.Η.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη αξιοποιεί όλα τα διαθέσιμα εργαλεία, το θεσμικό πλαίσιο, την εμπειρογνωμοσύνη των στελεχών του, την υφιστάμενη υλικοτεχνική υποδομή, προκειμένου να υπηρετεί την αποστολή του.

Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρινού Φωκίδας - αυτοψία 25-26/11/19

Μετά από ένα πρώτο γύρο χαρτογράφησης των χώρων εγκλεισμού τα προηγούμενα έτη, η νέα φάση λειτουργίας του Μηχανισμού καθίσταται προοδευτικά πολυεπίπεδη: παράλληλα προς την τακτική επισκόπηση όλων των χώρων κράτησης, αυτή της πιο στοχευμένης και συστηματικής παρακολούθησης των συνθηκών κράτησης, με ιδιαίτερη μέριμνα και προσήλωση σε χώρους που η αρχική καταγραφή

και αποτύπωση ανέδειξε τα πλέον προβληματικά ευρήματα. Ήδη, μέσα από τις ετησίως δημοσιευθείσες εκθέσεις του Μηχανισμού καθίσταται πλέον δυνατή όχι μόνο η αποτύπωση της κατάστασης, των συνθηκών εντός ενός χώρου εγκλεισμού κατά τον χρόνο της αυτοψίας. Με συγκριτική αντιπαραβολή των ευρημάτων κάθε αυτοψίας, κάθε επιθεώρησης που καταγράφεται στις ετήσιες εκθέσεις του Μηχανισμού παρέχεται η δυνατότητα εκτίμησης των όποιων μεταβολών έχουν συντελεστεί μέσα σε ένα μικρό, αλλά ικανοποιητικό χρονικό διάστημα ενός ή περισσότερων ετών. Αναδεικνύεται, έτσι, η κάθε βραχυπρόθεσμη ή μεσοπρόθεσμη βελτίωση ή και επιδείνωση των συνθηκών σε χώρους εγκλεισμού, στοιχείο που θα πρέπει να αξιοποιείται κατάλληλα κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση τόσο της γενικής αντεγκληματικής πολιτικής όσο και επιμέρους παρεμβάσεων, για συγκεκριμένους τομείς της ή και σε συγκεκριμένους χώρους.

Με γνώμονα τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την ασφάλεια και αξιοπρέπεια όλων όσοι βρίσκονται σε καθεστώς εγκλεισμού, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη καταγράφει τεκμηριωμένα τις εξελίξεις, επισημαίνοντας τα ελλείμματα, τις δυσλειτουργίες, τις στρεβλώσεις και προβαίνοντας σε καίριες συστάσεις.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης

Ο έκτος χρόνος λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (ΕΜΠ) χαρακτηρίστηκε από την περαιτέρω ανάπτυξη της αποστολής του με τη βελτίωση της μεθοδολογίας των αυτοψιών του και την καλλιέργεια διαλόγου με τη διοίκηση βάσει των εκθέσεων και των συστάσεών του¹. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιδιώχθηκε να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης και ελέγχου της προστασίας των δικαιωμάτων των προσώπων - σε οποιοδήποτε καθεστώς στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας κι αν βρίσκονται (ποινικό, διοικητικό, ψυχιατρικό, προνοιακό) - που περιλαμβάνει τρία διαδοχικά στάδια ενεργειών: τον καθορισμό των προτεραιοτήτων ελέγχου και τον εντοπισμό των χώρων κράτησης για επίσκεψη, την καθαυτή επιχειρησιακή δράση με την αυτοψία και την εκπόνηση της σχετικής έκθεσης και, εν τέλει, την κοινοποίηση της τελευταίας στις διοικητικές αρχές του συγκεκριμένου τόπου κράτησης και της εποπτεύουσας υπηρεσίας, ώστε να εξεταστούν οι συστάσεις του Μηχανισμού και να ληφθούν, ενδεχομένως, μέτρα εφαρμογής τους, τα οποία θα αποτελέσουν το αντικείμενο παρακολούθησης μεταγενέστερων αυτοψιών. Η συνεπής και σταθερή εφαρμογή όλων αυτών των σταδίων ελέγχου αποτελεί, ασφαλώς, το στοίχημα της λειτουργίας του Μηχανισμού για τα επόμενα χρόνια, με ιδιαίτερη έμφαση στη μεγαλύτερη δυνατή ανταπόκριση της διοίκησης στο διάλογο μαζί του και την ανάδειξη λύσεων σε θεσμικό και λειτουργικό επίπεδο.

Παράλληλα, οι σημαντικές μεταβολές που σημειώθηκαν, αυτή τη χρονιά, στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των χώρων στέρησης και περιορισμού της

¹ Όπως προβλέπεται, άλλωστε, από τις σχετικές διατάξεις του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στα άρθρα 19 (β): «Στους εθνικούς μηχανισμούς πρόληψης παρέχεται, κατ' ελάχιστον, η εξουσία: ... (β) να προβαίνουν σε συστάσεις προς τις αρμόδιες αρχές, με στόχο τη βελτίωση της μεταχείρισης και των συνθηκών των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους και την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, λαμβάνοντας υπόψη τους συναφείς κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, (γ) να υποβάλλουν προτάσεις και παρατηρήσεις σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή σχέδια νόμων» και 22: «Οι αρμόδιες αρχές του ενδιαφερόμενου Κράτους Μέρους εξετάζουν τις συστάσεις του εθνικού μηχανισμού πρόληψης και προβαίνουν σε διάλογο με αυτόν, σε σχέση με πιθανά μέτρα εφαρμογής»

ελευθερίας - συγκεκριμένα: η σημαντική αναδιάταξη που επήλθε στην καθ' ύλην αρμοδιότητα των θεσμών έκτισης της ποινής και, εν γένει, της ποινικής μεταχείρισης, λόγω της αλλαγής του αρμόδιου Υπουργείου για την αντεγκληματική και σωφρονιστική πολιτική· η μεταφορά των αρμοδιοτήτων μεταναστευτικής πολιτικής από το - καταργηθέν και μετέπειτα επανασυσταθέν - Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (π.δ. 81/2019)· η αναμόρφωση των προϋποθέσεων διοικητικής κράτησης αλλοδαπών (ν. 4636/2019 με έναρξη ισχύος την 1.1.2020)· οι νέες ρυθμίσεις που εισήχθησαν με τη διαδοχική διπλή μεταρρύθμιση των βασικών ποινικών κωδίκων - επέστησαν περισσότερο την προσοχή του Μηχανισμού στη διασφάλιση της συμβατότητας των αλλαγών με βασικές κατευθύνσεις και προτάγματα που υπαγορεύουν διεθνείς και ευρωπαϊκοί κανόνες. Η διατύπωση ολοκληρωμένων και τεκμηριωμένων αξιολογήσεων για τις πραγματικές επιπτώσεις των εν λόγω θεσμικών μεταβολών στις συνθήκες κράτησης και το σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων, αποτελεί ακόμη ένα σημαντικό στοιχείο που έθεσαν οι εξελίξεις της χρονιάς αυτής στο Μηχανισμό, ο οποίος, ασφαλώς, θα παρακολουθεί την πορεία τους στο πεδίο ευθύνης του.

Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρίνου Φωκίδας - αυτοψία 25-26/11/19

Πέρα, όμως, από την επισήμανση μεταβολών στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των χώρων στέρησης και περιορισμού της ελευθερίας, ο Μηχανισμός διαπίστωσε, επίσης, ότι κατά την επισκοπούμενη χρονιά επανήλθαν πολλά από τα συνήθη προβλήματα, που συναντά σταθερά στις αυτοψίες του και αναδεικνύει επανειλημμένα στις ετήσιες εκθέσεις του: Ο υπερπληθυσμός και το οξύτατο πρόβλημα στελέχωσης των φυλακών (ιδίως σε υγειονομικό προσωπικό και κοινωνικές υπηρεσίες), επιτείνουν τις συνθήκες κράτησης και τις ελλείψεις δυνατότητες εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, απασχόλησης και κατάρτισης των κρατουμένων, υποσκάπτοντας, τελικά, τη διαδικασία της κοινωνικής τους επανένταξης· οι προβληματικές συνθήκες των αστυνομικών κρατητηρίων (ιδίως η αδυναμία προαλισμού, η ανεπάρκεια φρούρησης, η περιορισμένη χωρητικότητα και η ελλιπής καθαριότητα), επιβαρύνονται σοβαρά από τη χρήση τους - πλην της ποινικής - και για μακρόχρονη διοικητική κράτηση αλλοδαπών (συχνά και ανηλίκων), σκοπό ασύμβατο προς τον προορισμό και τις προδιαγραφές τους· σε σχέση με τα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών επαναλαμβάνεται η πάγια αντίρρηση της Αρχής στη διοικητική κράτηση ανηλίκων, ενώ εξακολουθούν να διαπιστώνονται η αδυναμία αποτελεσματικής παροχής ιατρικών υπηρεσιών και η ελλιπής συντήρηση των υποδομών· τέλος, στις περιπτώσεις ακούσιας νοσηλείας οι ακολουθούμενες πρακτικές κατά τη μεταφορά πολιτών προς ψυχιατρική εξέταση συνεχίζουν να προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αναφορικά, ιδίως, με τη δυσανάλογη χρήση χειροπέδησης, ενώ τα ιδρύματα κλειστής φροντίδας ΑμεΑ εξακολουθούν να βαρύνονται από πάγια οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα, όπως, ιδίως, την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού για συγκεκριμένα θεραπευτικά προγράμματα.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την άσκηση της ειδικής του αρμοδιότητας ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης, θα συνεχίσει τόσο να ανταποκρίνεται στις καινούργιες προκλήσεις που θέτουν οι μεταβολές στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των χώρων στέρησης και περιορισμού της ελευθερίας, όσο και να επαναλαμβάνει τις πάγιες θέσεις του για την οριοθέτηση της οικονομίας της καταστολής σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου, κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζονται τόσο η τήρηση της νομιμότητας όσο και η διαφανής και δικαιοπολιτικά συμβατή λειτουργία όλων των χώρων στέρησης και περιορισμού της ελευθερίας.

Γιώργος Π. Νικολόπουλος
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 2019

Κατάστημα Κράτησης Λάρισας - αυτοψία 30/9-1/10/19

1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 2019

1.α. Θεσμικό πλαίσιο

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002 και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας, ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη.

Σε αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε μια διευρυμένη αντίληψη για την έννοια του βασανιστηρίου, κατά την οποία αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη συστηματική πρόκληση πόνου αλλά και σε κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που υποβιβάζει την ανθρώπινη υπόσταση. Η χρήση βασανιστηρίων προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στοχεύει στην εκμηδένιση της προσωπικότητας του θύματος. Πέρα από εγκληματική πράξη, βάσει του εθνικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μια στάση αντίθετη στον ανθρώπινο πολιτισμό. Χώροι όπως φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, αστυνομικά κρατητήρια κ.ά. αποτελούν εστίες κινδύνου για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ (σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος), ενώ με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος του Πολίτη ορίσθηκε ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων.

Με το άρθρο τέταρτο ν. 4228/2014, ορίσθηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα, οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη

διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυκτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξ άλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 § 9 του Συντάγματος και του ν. 3094/2003, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο.

Με αφετηρία τους παραπάνω άξονες δράσης ο ΕΜΠ εκπονεί τον επιχειρησιακό προγραμματισμό του σχετικά με την παρακολούθηση των ζητημάτων που σχετίζονται με τον περιορισμό της ελευθερίας, έχοντας ως αφετηρία την πεποίθηση ότι η κράτηση, ως επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να επιβάλλεται κατ' εξαίρεση, όταν δεν μπορεί να αποφευχθεί ή δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα.

1.β. Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης κατά το 2019

Το 2019 ήταν η έκτη χρονιά άσκησης από το Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας του ΕΜΠ. Αξιοποιώντας τη σωρευμένη εμπειρία του ως ανεξάρτητος φορέας ελέγχου των συνθηκών στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας, επιχείρησε να αναπτύξει περισσότερο ολοκληρωμένα την αποστολή του, συντονίζοντας τις παρεμβάσεις του τόσο στο θεσμικό όσο και το πρακτικό επίπεδο λειτουργίας των χώρων εγκλεισμού.

Συγκεκριμένα, με τη βελτίωση της μεθοδολογίας των αυτοψιών του και την περαιτέρω ανάπτυξη του διαλόγου με τη διοίκηση - μέσω της συστηματικής πλέον κοινοποίησης των εκθέσεων του και της παρουσίασης των διαπιστώσεων και συστάσεων του - απέβλεψε στη σταδιακή δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος παρακολούθησης και ελέγχου της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων σε κάθε μορφής καθεστώς στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας: ποινικό, διοικητικό, ψυχιατρικό, προνοιακό.

Ειδικότερα, κατά το χρόνο αυτό ο ΕΜΠ οργάνωσε τις αυτοψίες του με τακτικές επισκέψεις (αρχικές ή επαναληπτικές) καταρχήν μεν στο πλαίσιο του κεντρικού προγραμματισμού εξορμήσεων της Αρχής αλλά και αντλώντας υλικό από αναφορές κρατουμένων σχετικά με προβλήματα διαβίωσης και σεβασμού των δικαιωμάτων τους. Παράλληλα, παρακολούθησε τις θεσμικές εξελίξεις στο πεδίο της μεταχείρισης των κρατουμένων, διατηρώντας σταθερή επικοινωνία με τα αρμόδια Υπουργεία και τις διοικήσεις των χώρων κράτησης, προκειμένου να

εντοπίζει περιστατικά, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αυτεπάγγελτη παρέμβασή του ή απαιτούσαν μεταβολές του αντίστοιχου κανονιστικού πλαισίου. Τέλος, ενισχύθηκε η παρουσία του σε διεθνές επίπεδο με τη συμμετοχή εκπροσώπων του σε πανευρωπαϊκές ή περιφερειακές συναντήσεις και αντίστοιχα δίκτυα.

2

ΦΥΛΑΚΕΣ

2. ΦΥΛΑΚΕΣ

2.α. Θεσμικές εξελίξεις

2.α.1 Μεταφορά αρμοδιοτήτων αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής

Αξιοσημείωτο γεγονός από πολλές απόψεις (συμβολική, θεσμική, λειτουργική) αποτέλεσε η μεταφορά των αρμοδιοτήτων της αντεγκληματικής και της σωφρονιστικής πολιτικής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (π.δ. 81/2019) κατόπιν της κυβερνητικής αλλαγής που επήλθε με τις βουλευτικές εκλογές της 7.7.2019. Παρ' όλο που η αλλαγή αυτή δεν έχει αναπτύξει, ακόμη, πλήρως τα αποτελέσματά της στο πεδίο ευθύνης του ΕΜΠ, ώστε να είναι εφικτή η διατύπωση ολοκληρωμένων και τεκμηριωμένων αξιολογήσεων για τις πραγματικές επιπτώσεις της στις συνθήκες κράτησης και το σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατούμενων, δεν παύει, ωστόσο, να επιβάλλει μείζονα περίσκεψη, προκειμένου να διασφαλισθεί η συμβατότητά της με βασικές κατευθύνσεις και προτάγματα της αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής, όπως αποτυπώνονται στα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα.

Ειδικότερα, η υπαγωγή της σωφρονιστικής πολιτικής και του ελέγχου των φυλακών στην αρμοδιότητα του ίδιου υπουργείου με την αστυνομία δημιουργεί έντονο προβληματισμό ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να εξασφαλισθεί η τήρηση της αρχής της διάκρισης της αστυνομικής από τη σωφρονιστική υπηρεσία και, συγκεκριμένα, η αποφυγή κάθε ρύθμισης που θα μπορούσε να παρέχει σε αστυνομικές αρχές αρμοδιότητα επί των καταστημάτων κράτησης, όπως επιτάσσουν τόσο οι «Ελάχιστοι Βασικοί Κανόνες για τη Μεταχείριση των Φυλακισμένων» του ΟΗΕ («Κανόνες Νέλσον Μαντέλα»)² όσο

² Σχετικά με τους διακριτούς ρόλους αστυνομίας και σωφρονιστικής υπηρεσίας, οι κανόνες του ΟΗΕ προβλέπουν ότι "Before the completion of the sentence, it is desirable that the necessary steps be taken to ensure for the prisoner a gradual return to life in society. This aim may be achieved, depending on the case, by a pre-release regime organized in the same institution or in another appropriate institution, or by release on trial under some kind of supervision which must not be entrusted to the police but should be combined with effective social aid" · βλ. Κανόνα 60(2), τόσο στην αρχική διατύπωση των ετών 1955/1957/1977 (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955 and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663C [XXIV] of 31.7.1957 and 2076 [LXII] of 13.5.1977) όσο και στη μεταγενέστερη αναθεώρηση του 2015· πανομοιότυπος Κανόνας 87 στο United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment

και οι «Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες» του Συμβουλίου της Ευρώπης³.

Από λειτουργική άποψη, παρατηρείται ότι, ενώ είχε προβλεφθεί, αρχικά, η συνολική μεταφορά της αντίστοιχης Γενικής Γραμματείας από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, στη συνέχεια, ορισμένες υπηρεσίες επανήλθαν στην αρμοδιότητα του πρώτου⁴, δημιουργώντας, κατ' αυτό τον τρόπο, μια εικόνα θεσμικού κατακερματισμού της αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής. Σε κάθε περίπτωση, μέχρι το τέλος του 2019, δεν είχε ολοκληρωθεί η πλήρης διοικητική αυτοτέλεια της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα τη βραδυπορία της πλήρους ανάπτυξης και λειτουργίας του νέου σχήματος καταμερισμού αρμοδιοτήτων.

of Prisoners [the «Nelson Mandela Rules»], Resolution adopted by the General Assembly on 17.12..2015 (A/RES/70/175)

³ Κανόνας 71, Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules: "Prisons shall be the responsibility of public authorities separate from military, police or criminal investigation services". Στο αντίστοιχο σχόλιο προστίθεται "It is important that there should be a clear organisational separation between the police and the prison administrations. In most European countries the administration of the police comes under the ministry of the interior while the administration of prisons comes under the ministry of justice. The Committee of Ministers of the Council of Europe has recommended that «there shall be a clear distinction between the role of the police and the prosecution, the judiciary and the correctional system»" (Recommendation Rec[2001]10, the European Code of Police Ethics). Στην έκθεση του A. Coyle που συνοδεύει τους κανόνες και τα σχόλια επισημαίνεται ότι: "V. Prison administration and staff. a. The responsible ministry. Responsibility for the administration of prisons must lie with a national or regional government department. The Council of Europe strongly recommends that the most appropriate department is the ministry of justice, where it exists, and since the end of the 1980s the Council has required all new accession states to transfer prison administration to this department. This is now the case in all but two jurisdictions: in Spain, but not in Catalonia, it comes under the Ministry of the Interior and in England and Wales, where there is no ministry of justice, prison administration comes under the Home Office. The main reason for this requirement by the Council of Europe is as a means of separating the functions of the police service, which is generally responsible for the investigation of crime and the arrest of suspects, from that of the prison service, which is responsible for the detention of accused and convicted persons as directed by the courts"

⁴ Όπως οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, η Ιατροδικαστική Υπηρεσία και οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (ν. 4625/2019)

2.α.2 Νέοι Κώδικες

Επιπτώσεις στη σωφρονιστική πολιτική και, συνεπώς, στο πεδίο αρμοδιότητας του ΕΜΠ, έχει και η θέση σε ισχύ, από 1.7.2019, νέου Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019) και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019), καθώς και η μετέπειτα διαδικασία μερικής αναθεώρησής τους, η οποία κατέληξε στο ν. 4637/2019, με έναρξη ισχύος 18.11.2019. Ο Συνήγορος του Πολίτη με επιστολή του προς την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης διατύπωσε τόσο γενικές όσο και ειδικότερες παρατηρήσεις⁵ επί συγκεκριμένων διατάξεων των υπό αναθεώρηση Κωδίκων και μεταγενέστερων νομοθετημάτων που σχετίζονταν με την ποινική πολιτική.

Μεταξύ άλλων, σε σχέση με την επ' αόριστον αναστολή του μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας, που προβλέφθηκε με το άρθρο 98 § 1 ν. 4623/2019, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι συνιστά οπισθοχώρηση από το κεκτημένο της επί τριακονταετία ισχύος του θεσμού αυτού στη χώρα μας (παρά τα επιμέρους προβλήματα που αναδείχθηκαν κατά την εφαρμογή του), ενώ εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε περαιτέρω επιβάρυνση του σωφρονιστικού μας συστήματος. Αντίθετα, προτάθηκε η ενίσχυση των ήδη υφισταμένων φορέων για την παροχή κοινωφελούς εργασίας με την αναβάθμιση των υποδομών τους και τη δημιουργία νέων, μεριμνώντας για τη στελέχωσή τους με το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό και την έκδοση των απαραίτητων κανονιστικών πράξεων για την απρόσκοπτη λειτουργία τους.

⁵ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2019, σελ. 179-181 <https://www.synigoros.gr/resources/ee2019-p00-plires-keimeno.pdf>

Επίσης, σημαντικό ζήτημα παρέμβασης για το Συνήγορο του Πολίτη στο πλαίσιο των παραπάνω διαδικασιών μεταρρύθμισης της ποινικής νομοθεσίας αποτέλεσε ο ορισμός των βασανιστηρίων και, ειδικότερα, η ποινική μεταχείριση υπαλλήλων ή στρατιωτικών που προβαίνουν σε πράξεις βασανισμού. Συγκεκριμένα, προτάθηκε η απάλειψη στο άρθρο 137Α ΠΚ της λέξης «μεθοδευμένη» («μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου»), ώστε να μην περιορίζεται αδικαιολόγητα η υποκειμενική υπόσταση του εν λόγω εγκλήματος⁶, όπως, άλλωστε, επανειλημμένα είχε κληθεί να πράξει η χώρα μας από τον ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, εναρμονίζοντας το σχετικό ορισμό με τον διεθνώς καθιερωμένο, που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1§1 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων. Τελικά, με το άρθρο 2 ν. 4637/2019 εισήχθησαν οι εξής δύο σημαντικές τροποποιήσεις στο άρθρο 137Α ΠΚ:

- ★ Πρώτον, η προσθήκη της παραγράφου 2 (βασανιστήρια ανεξαρτήτως σκοπού με κίνητρο διάκρισης): «Με την ίδια ποινή τιμωρούνται τα βασανιστήρια τα οποία τελούνται από τα πρόσωπα και υπό τις περιστάσεις που προβλέπει η προηγούμενη παράγραφος ακόμη και χωρίς τον αναφερόμενο σε αυτή σκοπό, εφόσον η επιλογή του παθόντος γίνεται λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου. Στην περίπτωση αυτή δεν εφαρμόζεται το άρθρο 82 Α».
- ★ Δεύτερον, η αντικατάσταση, στην παράγραφο 6, της λέξης «μεθοδευμένη» από τη λέξη «εσκεμμένη» με το σκεπτικό (από την αιτιολογική έκθεση) ότι

⁶ Αντίστοιχες προτάσεις είχε αποστείλει τον Οκτώβριο 2018 στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, οι οποίες περιλαμβάνονται στην πρώτη σχετική Ειδική Έκθεσή του https://www.synigoros.gr/resources/docs/emhdipa_2017_2018_gr.pdf (Ιούνιος 2019), σελ. 48: «Περαιτέρω, ο Μηχανισμός, ως προς τα λοιπά γενικά μέτρα συμμόρφωσης τα οποία εμπίπτουν στη νομοθετική πρωτοβουλία της Κυβέρνησης, επεσήμανε ότι με βάση την υπόθεση Ζοντούλ θα μπορούσε να προταθεί η απαλοιφή της λέξης "μεθοδευμένη" (μεθοδευμένη πρόκληση) από τον ορισμό του βασανιστηρίου στην παρ. 2 του άρθρου 137Α ΠΚ και επίσης να εξετασθεί το ενδεχόμενο να καταστούν κακουργήματα και οι σοβαρές προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, σωματικής ακεραιότητας κλπ στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου για το μέλλον, προκειμένου να μην επέρχεται σύντομη παραγραφή στις σοβαρές παραβιάσεις του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, για τις οποίες επιλαμβάνεται το ΕΔΔΑ»

«Με τον όρο "εσκεμμένη" αποδίδεται ο όρος "intentionally" του αγγλικού κειμένου⁷. Ειδικότερα, με τη χρήση του όρου αυτού επιχειρείται να αποσαφηνιστεί ότι από την έννοια των βασανιστηρίων αποκλείεται μόνο η "απαράσκευη" πρόκληση πόνου, εξάντλησης κλπ - η οποία έχει εξαιρεθεί και από το ΕΔΔΑ από την έννοια των βασανιστηρίων».

Κατάστημα Κράτησης Κω - αυτοψία 10/9/19

Παρατηρείται, ωστόσο, σε σχέση με της προηγούμενες τροποποιήσεις

- ★ αφ' ενός ότι ορθότερη θα ήταν η εισαγωγή του σαφέστερου και πλέον δόκιμου ποινικοδογματικά όρου «από πρόθεση» αντί του «εσκεμμένη», προς αποφυγή ενδεχομένων ερμηνευτικών προβλημάτων,
- ★ αφ' ετέρου ότι κρίνεται προβληματική η ρητή εξαίρεση εφαρμογής του άρθρου 82Α ΠΚ, όταν συντρέχει το άρθρο 137Α§2 εδ. 2, σύμφωνα με το οποίο καθιερώνονται τα βασανιστήρια ως κακουργηματικές πράξεις επισύροντας ως ανώτατο όριο ποινής τα 10 χρόνια κάθειρξη και ως παρεπόμενη ποινή (§7) την «αποστέρωση αξιωματών και θέσεων» μετά το αμετάκλητο της απόφασης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, εξαιρούνται τα πρόσωπα της πρώτης παραγράφου του άρθρου 137Α (υπάλληλοι και στρατιωτικοί) από τη γενική ρύθμιση του άρθρου 82Α, που προσαυξάνει το ελάχιστο όριο των ποινών, όταν πρόκειται για έγκλημα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, υιοθετείται δε, κατ' αυτόν τον τρόπο, το ανώτατο όριο ποινής της πρώτης παραγράφου του άρθρου 137Α.

⁷ Εννοεί τη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CAT), που υιοθετήθηκε με την 39/46 από 10.12.1984 απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (έναρξη ισχύος στις 26.6.1987) και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 1782/1988

2.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019

2.β.1 Το ζήτημα του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού

Όπως και στις προηγούμενες Ετήσιες Εκθέσεις του, ο ΕΜΠ διαπιστώνει ότι, ενώ οι συνέπειες των πρόσφατων αποσυμφορητικών πολιτικών - που ξεκίνησαν με το ν. 4322/2015 και στη συνέχεια παρατάθηκαν διαδοχικά με τους ν. 4356/2015, 4411/2016, 4489/2017 και 4571/2018 - οδήγησαν, σταδιακά, σε μικρότερο αριθμό κρατουμένων σε σχέση με το διαθέσιμο αριθμό θέσεων (συγκεκριμένα: από 11.798 άτομα την 1.1.2015 σε 9.611 την 1.1.2016 και σε 9.560 την 1.1.2017 για 9.815 θέσεις), εντούτοις, μετά από τρία χρόνια, άρχισαν να ακολουθούν σταθερή ανοδική τάση, υπερβαίνοντας αισθητά τις διαθέσιμες θέσεις, παρ' όλο που και αυτές είχαν λίγο αυξηθεί (συγκεκριμένα: 10.011 άτομα την 1.1.2018 για 9.935 θέσεις, 10.654 την 1.1.2019 για 9.935 θέσεις και 10.891 την 1.1.2020, για 10.055 θέσεις)⁸. Επί πλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι, για τις 10.055 συνολικά διαθέσιμες θέσεις στα 35 καταστήματα κράτησης της χώρας, ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων μπορεί μεν να ανέρχεται σε 10.891 την 1.1.2020 (συνολικά, δηλαδή, η υπέρβαση των υφιστάμενων θέσεων αντιστοιχεί σε 836 άτομα), ωστόσο τα μισά σχεδόν εμφάνισαν πληρότητα που υπερέβαινε το 100% της χωρητικότητάς τους, με προφανή τον κίνδυνο περαιτέρω ανόδου⁹. Από αυτή την άποψη, η ποσοτική διάσταση του προβλήματος του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού στη χώρα μας εμφανίζεται, κυρίως, ως αποτέλεσμα της ανισοκατανομής των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης, με αποτέλεσμα - παρά την υπέρβαση μόνο κατά 836 άτομα στο διάστημα 1.1.2019 με 31.12.2019 - ορισμένα καταστήματα να εμφανίζουν ανησυχητικό βαθμό υπερπληρότητας με αντίστοιχη συνεπαγόμενη παραβίαση των προβλεπόμενων προδιαγραφών ελάχιστης διαθέσιμης επιφάνειας ανά κρατούμενο.

⁸ Βλ. μέχρι και το 2019 Υπουργείο Δικαιοσύνης/«Γενικός Στατιστικός Πίνακας Κρατουμένων - Ποινών κατά την 1η Ιανουαρίου εκάστου έτους (2003-2019)» http://www.ministryofjustice.gr/site/el/ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ/Στατιστικά_στοιχεία_κρατουμένων.aspx και για το 2020 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής/ Στατιστικά Στοιχεία Κρατουμένων/ «Στατιστικός Πίνακας Κρατουμένων της 1ης και 16ης εκάστου μηνός του έτους 2020» http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR

⁹ Υπουργείο Δικαιοσύνης, «Χωρητικότητα Καταστημάτων Κράτησης» http://www.ministryofjustice.gr/site/el/ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ/Στατιστικά_στοιχεία_κρατουμένων.aspx

Διαπιστώνεται, συνεπώς, ότι η αρχική σημαντική τάση αποφόρτισης των καταστημάτων κράτησης στη συνέχεια υποχώρησε σταδιακά, εξ αιτίας, κυρίως, της αυστηρότητας των δικαστικών αποφάσεων σε σχέση τόσο με την εκτεταμένη χρήση του μέτρου της προσωρινής κράτησης όσο και με τη βαρύτητα των επιβαλλόμενων ποινών για ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, από τη στατιστική αποτύπωση του σωφρονιστικού πληθυσμού στις αρχές του 2019 προκύπτει ότι από το συνολικό αριθμό των 10.654 κρατούμενων την 1.1.2019, οι 3.317, δηλαδή περίπου το 31%, ήσαν υπόδικοι, ενώ οι υπόλοιποι 7.337, δηλαδή περίπου το 69%, ήσαν κατάδικοι, από τους οποίους οι 2.372, δηλαδή περίπου το 32%, για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, ενώ οι υπόλοιποι 4.965, δηλαδή το 68%, για άλλα αδικήματα. Αλλά και σε σχέση με τις επιβληθείσες ποινές, παρατηρείται σημαντική ανισοκατανομή μεταξύ των καταδίκων, αφού σε 6.524 άτομα, δηλαδή στο 89% περίπου των καταδίκων, έχουν επιβληθεί ποινές από πρόσκαιρη κάθειρξη 5 έως 15 ετών και πάνω (συγκεκριμένα, σε 5.564 άτομα ή στο 76% των καταδίκων) μέχρι την ποινή της ισόβιας κάθειρξης (σε 960 άτομα δηλαδή στο 13%). Οι υπόλοιποι 763 κρατούμενοι κατάδικοι, δηλαδή μόλις το 11% του συνόλου, εκτίουν ποινές φυλάκισης μέχρι 5 έτη - ενώ ασφαλώς υπάρχουν ανάμεσά τους και κάποιοι που δεν μπόρεσαν να μετατρέψουν ή/και να εξαγοράσουν ποινές μέχρι 6 μήνες, από 6 μήνες μέχρι 1 χρόνο και από 1 έως 2 χρόνια¹⁰. Κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να επιβεβαιώνεται η παρατήρηση των συντακτών της Έκθεσης της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης ότι «Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό μακροχρόνιων και πολύ μακροχρόνιων ποινών στερητικών της ελευθερίας στην Ευρώπη, ενώ τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι χαμηλότερα ή ίσα με την Ευρωπαϊκή διάμεσο. Μια πιο μετριοπαθής ποινική πολιτική είναι δυνατή χωρίς να επηρεάζεται η προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα»¹¹.

¹⁰ Υπουργείο Δικαιοσύνης, «Γενικός Στατιστικός Πίνακας Κρατούμενων - Ποινών κατά την 1η Ιανουαρίου εκάστου έτους (2003-2019)» <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ/Στατιστικάστοιχείακρατούμενων.aspx>

¹¹ Βλ. Council of Europe, Report of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law, Action against Crime Department, Criminal Law Co-operation Unit, «Reducing Prison Overcrowding in Greece», March 2019, p. 4, και σε ελληνική μετάφραση «Αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές» στο <https://theartofcrime.gr/αντιμετωπίζοντας-το-πρόβλημα-του-υπερ/>

Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι οι δύο σημαντικές μεταρρυθμίσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας¹², που τέθηκαν, διαδοχικά, σε εφαρμογή στο μέσον, περίπου, του 2019, ενώ αποτελούν αυτές καθ' αυτές παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του μεγέθους του σωφρονιστικού πληθυσμού - μέσω των νέων ρυθμίσεων που εισάγουν και της επακόλουθης δικαστικής ερμηνείας και εφαρμογής τους - εντούτοις, μέχρι το τέλος του έτους, δεν είχαν προλάβει να αναπτύξουν πλήρως τα αποτελέσματά τους, ώστε να είναι εφικτή η μέτρηση των πραγματικών τους επιπτώσεων στο ζήτημα του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού. Άλλωστε από τη θέση σε εφαρμογή των νέων κωδίκων (τόσο την 1.7.2019 μετά την αρχική μεταρρύθμισή τους όσο και από την 18.11.2019 μετά τη μερική αναθεώρησή της) και μέχρι το τέλος του έτους δεν φάνηκε να μεταβάλλεται η εξαρχής παρατηρούμενη σταθερή αυξητική τάση στις διακυμάνσεις του σωφρονιστικού πληθυσμού, κατά τρόπον ώστε να μπορούν να εντοπισθούν τυχόν ειδικές επιπτώσεις των νομοθετικών αλλαγών, που είχαν εν τω μεταξύ θεσπισθεί (όπως π.χ. η κατάργηση της μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική, η επ' αόριστον αναστολή του μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας¹³, που προβλέφθηκε με το άρθρο 98 § 1 του ν. 4623/2019, κ.ά.). Πράγματι, ενώ την 1.7.2019 ο συνολικός αριθμός των κρατούμενων ανερχόταν σε 10.495 για 9.935 διαθέσιμες θέσεις, μετά από μια βραχύχρονη και οριακή πτωτική πορεία κατά τον επόμενο 1,5 μήνα (1.8.2019: 10.298 κρατούμενοι, πρώτο δεκαπενθήμερο Σεπτεμβρίου 2019: 10.216), επανέρχεται, σταδιακά, σε ανοδική τροχιά (δεύτερο δεκαπενθήμερο Σεπτεμβρίου 2019: 10.272, 1.10.2019: 10.330, 1.11.2019: 10.584, 1.12.2019: 10.727) για να καταλήξει στους 10.891 κρατούμενους την 1.1.2020.

Εξακολουθεί, επομένως, να παραμένει επίκαιρη η προσέγγιση του Συνηγόρου του Πολίτη στο ζήτημα του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού, όπως συμπεκνώνεται στη θέση, που διατύπωσε ήδη από την πρώτη Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ το 2014, ότι «αποτελεί ζήτημα αιχμής για τη διασφάλιση του σκληρού πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων» των κρατούμενων¹⁴, ενώ η αντιμετώπισή του εντάσ-

¹² Βλ. παραπάνω στο κεφάλαιο 2.α. «Θεσμικές εξελίξεις» την ενότητα 2.α.2 «Νέοι Κώδικες»

¹³ Βλ. παραπάνω στο κεφάλαιο 2.α «Θεσμικές εξελίξεις» την ενότητα 2.α.2 «Νέοι Κώδικες», όπου διατυπώνεται η ειδική αιτιολόγηση της αντίθεσης της Αρχής στην επ' αόριστον αναστολή του μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας

¹⁴ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2014, σελ. 5 https://www.synigoros.gr/resources/docs/greek_web.pdf

σεται στην προοπτική μιας «ολιστικής» επανεξέτασης της λειτουργίας του ποινικού συστήματος, τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής»¹⁵.

2.β.2 Αντικειμενικές αδυναμίες: υποστελέχωση, απόσταση, πρόσβαση

Πολλά από τα συνήθη προβλήματα που αναδεικνύονται στις κατ' έτος αυτοψίες του ΕΜΠ, ιδίως όμως οι ελλείψεις δυνατότητες εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, απασχόλησης και κατάρτισης, επιτείνονται από το οξύτατο πρόβλημα στελέχωσης. Η μη κάλυψη προβλεπομένων θέσεων προσωπικού οδηγεί είτε σε πλήρη απουσία λειτουργιών ζωτικής σημασίας (όπως, ενδεικτικά, κοινωνικής υπηρεσίας στο Κατάστημα Κράτησης Κω) είτε σε πλημμελέστατη αντιμετώπιση των αναγκών των κρατουμένων (όπως, ενδεικτικά, στην περίπτωση του ιατρού στο Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρίνου).

Κατάστημα Κράτησης
Μαλανδρίνου Φωκίδας
- αυτοψία 25-26/11/19

Επισημαίνεται, επίσης, ως πρόβλημα κοινό σε όλα τα απομακρυσμένα καταστήματα κράτησης με ελλιπή συγκοινωνιακή κάλυψη, η εκ των πραγμάτων αραιή δυνατότητα επισκεπτηρίου. Το πρόβλημα θα μπορούσε να αμβλυνθεί μόνο με αγορά εξοπλισμού για τη λειτουργία ηλεκτρονικού επισκεπτηρίου μέσω skype.

¹⁵ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2015, σελ. 134 <https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf>

Οι επιπτώσεις της γεωγραφικά απομονωμένης θέσης ορισμένων καταστημάτων κράτησης επιτείνονται από την έλλειψη διοικητικής ευελιξίας ως προς την αντιμετώπιση ιατρικών περιστατικών. Έτσι, στην περίπτωση του Καταστήματος Κράτησης Μαλανδρίνου, όποτε χρειάζεται προσφυγή σε ιατρικές υπηρεσίες που δεν παρέχονται στο Κέντρο Υγείας Λιδωρικίου ούτε στα Νοσοκομεία Άμφισσας και Λαμίας, οι κρατούμενοι δεν μεταφέρονται στο πράγματι πλησιέστερο Κατάστημα Κράτησης Αγίου Στεφάνου και από εκεί στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Πατρών, απλώς και μόνον επειδή εκείνο τυχαίνει να ανήκει σε διαφορετική Υγειονομική Περιφέρεια από τη Φωκίδα. Αντ' αυτού προτιμάται η μεταγωγή στο Κατάστημα Κράτησης Λάρισας και από εκεί στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Λάρισας (επειδή ανήκει στην ίδια Υγειονομική Περιφέρεια με τη Φωκίδα), πιθανώς με ακόμη μεγαλύτερη καθυστέρηση λόγω μειωμένης συχνότητας των τακτικών δρομολογίων μεταγωγών. Αυτή η απώλεια πολύτιμου χρόνου ενίοτε αποβαίνει μοιραία, όπως στην περίπτωση κρατούμενου που απεβίωσε το Φεβρουάριο 2018 κατά τη μεταγωγή του προς αναζήτηση γναθοχειρουργού. Το πρόβλημα αυτό έχουν παραδεχθεί και εντοπίσει οι διευθύνσεις αμφότερων των καταστημάτων κράτησης, του μεν Μαλανδρίνου καθώς τίθεται σε κίνδυνο η υγεία των κρατουμένων του, της δε Λάρισας καθώς επιβαρύνεται με μεταγωγές που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί.

2.γ. Αυτοψίες σε καταστήματα κράτησης

2.γ.1 Μεθοδολογία διενέργειας αυτοψιών

Η μεθοδολογία των αυτοψιών¹⁶ συμπληρώνεται, αναθεωρείται και εμπλουτίζεται κάθε χρόνο σύμφωνα με την εσωτερική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας προηγούμενων εμπειριών αλλά και με την αποκτώμενη γνώση από την εκπαίδευση του προσωπικού, την ανταλλαγή εμπειριών κατά τις διεθνείς συναντήσεις αλλά και την παρακολούθηση της εξέλιξης των διεθνώς ακολουθούμενων προτύπων. Η μέθοδος διενέργειας αυτοψιών σε Καταστήματα Κράτησης κατά το 2019 δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από εκείνη του προηγούμενου έτους:

¹⁶ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2017, σελ. 16-17 https://www.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf και Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018, σελ. 13-15 <https://www.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-opcat-2018.pdf>

α'. - Κλιμάκια του ΕΜΠ, αποτελούμενα από τουλάχιστον τρεις ειδικούς επιστήμονες της Αρχής, επισκέπτονται τα Καταστήματα Κράτησης χωρίς προηγούμενη ενημέρωση. Η επίσκεψη προτιμάται να γίνεται κατά τις εργάσιμες ημέρες και τις πρωινές ώρες, ώστε να είναι παρόντα όλα τα στελέχη της υπηρεσίας και να μπορεί να εξασφαλισθεί η επικοινωνία μαζί τους. Διαρκεί πολλές ώρες - οπωσδήποτε τουλάχιστον πέντε - ανάλογα με το μέγεθος του Καταστήματος, ενίοτε δε επεκτείνεται σε δύο συνεχόμενες ημέρες. Αρχικά, γίνεται συνάντηση ολόκληρου του κλιμακίου με τη Διεύθυνση, τον αρχιφύλακα, καθώς επίσης το επιστημονικό προσωπικό (κοινωνική υπηρεσία, ψυχολόγος, ιατρός κλπ), εφ' όσον υπάρχει, προκειμένου να σχηματισθεί μια πρώτη εικόνα της κατάστασης και να διαπιστωθούν προβλήματα, ελλείψεις, δυσλειτουργίες αλλά και «καλές πρακτικές», σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του προσωπικού.

β'. - Ακολουθεί επίσκεψη στους χώρους του Καταστήματος - είτε ολόκληρου του κλιμακίου είτε κατανεμημένου σε υποομάδες - με τη συνοδεία εκπροσώπων της διοίκησης και γίνεται - ομαδική ή, κατά το δυνατόν, ατομική - επικοινωνία με τους κρατούμενους, κατά τη διάρκεια της οποίας οι φύλακες παραμένουν εκτός των θαλάμων και κελιών, εφ' όσον τους ζητηθεί. Πέραν των ανοικτών συζητήσεων με κρατούμενους καταβάλλεται προσπάθεια να διενεργούνται ατομικές συνεντεύξεις σε ξεχωριστό χώρο, ενώ, μάλιστα, στα σχολεία των φυλακών τα κλιμάκια του ΕΜΠ παρακολουθούν τις αντίστοιχες δραστηριότητες και συζητούν με μαθητές και εκπαιδευτικούς. Οι κρατούμενοι ενημερώνονται για τις αρμοδιότητες του Συνηγόρου του Πολίτη, του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων αλλά και του Εθνικού Μηχανισμού Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας¹⁷ και προτρέπονται να υποβάλλουν σχετικές αναφορές, οι οποίες, μάλιστα, παραλαμβάνονται, συχνά, από τα μέλη του κλιμακίου κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ή/και αποστέλλονται ταχυδρομικά το αμέσως επόμενο διάστημα.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σε θαλάμους και κελιά διανέμονται ερωτηματολόγια που περιλαμβάνουν κλειστές ερωτήσεις με πολλαπλές επιλογές, καθώς επίσης ένα ανοικτό πεδίο προς συμπλήρωση με ελεύθερο κείμενο, όπου ο κρατούμενος μπορεί να προσθέσει ο,τιδήποτε επιθυμεί. Η μορφή και το περιεχόμενο των ερωτηματολογίων αποτελούν προϊόν επεξεργασίας της ομάδας του ΕΜΠ μετά από σχετική εκπαίδευση και ακολουθούν αντίστοιχα πρότυπα, που

¹⁷ Βλ. άρθρο 1 ν. 3938/2011 και άρθρο 3 §4 ν. 3094/2003, όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 188 ν. 4662/2020

χρησιμοποιούνται σε άλλες χώρες. Οι ερωτήσεις είναι εστιασμένες κυρίως στις συνθήκες κράτησης, στην αίσθηση ασφάλειας, σε τυχόν περιστατικά βίας, στις δυνατότητες πρόσβασης σε συγκεκριμένες παροχές, υπηρεσίες ή δραστηριότητες καθώς και στις προοπτικές μετά την αποφυλάκιση. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώνονται ανωνύμως από τους κρατούμενους με τη βοήθεια των στελεχών του ΕΜΠ και συλλέγονται αργότερα την ίδια μέρα ή την επομένη. Το 2019 ήταν η δεύτερη χρονιά κατά την οποία χρησιμοποιήθηκαν και η ανταπόκριση των κρατουμένων εξακολούθησε να είναι πρόθυμη και ενθαρρυντική, όπως και κατά την προηγούμενη. Κατ' αυτόν τον τρόπο το υλικό που συγκεντρώνεται αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας και αξιοποίησης, χρησιμεύοντας αφ' ενός στην επέκταση των πηγών πληροφόρησης του ΕΜΠ για τις συνθήκες κράτησης, αφ' ετέρου στην ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων, ενώ, επίσης, βοηθά στη διαρκή επαναξιολόγηση του ίδιου του ερωτηματολογίου, προκειμένου να καταστεί χρηστικότερο και χρησιμότερο.

Κατάστημα Κράτησης Λάρισας - αυτοψία 30/9-1/10/19

Το κλιμάκιο έχει τη δυνατότητα να εισέρχεται και να φωτογραφίζει όλους τους χώρους του Καταστήματος (κελιά, θαλάμους, πειθαρχείο, χώρο νεοεισερχομένων, ιατρεία, μαγειρεία, χώρους αναψυχής, βιβλιοθήκη, εργαστήρια, γραφεία διοίκησης κ.λπ.), εξετάζει το βιβλίο τραυματισμών και, κατά περίπτωση, ιατρικούς φακέλους κρατουμένων, αποφάσεις χορήγησης και απόρριψης αδειών, πρακτικά πειθαρχικών συμβουλίων και ζητά δειγματοληπτικά αντίγραφα αυτών, καθώς και του συσσιτίου. Εξετάζονται επίσης οι κατάλογοι με τις θέσεις εργασίας προκειμένου να διαπιστωθεί η πρόσβαση και η εναλλαγή στην κάλυψη των θέσεων όλων των ενδιαφερόμενων κρατουμένων. Οι ειδικοί επιστήμονες του κλιμακίου αποτυπώνουν τις παρατηρήσεις τους εγγράφως ή ηλεκτρονικά,

φωτογραφίζουν αξιοσημείωτα σημεία των χώρων επίσκεψης και, εν γένει, συγκεντρώνουν υλικό για τη μετέπειτα σύνταξη της έκθεσής τους και την υποβολή προτάσεων - παρατηρήσεων προς τη διοίκηση.

Υ'. - Μετά το πέρας της επίσκεψης στους χώρους του Καταστήματος και την ολοκλήρωση της επικοινωνίας με τους κρατούμενους ακολουθεί δεύτερη συνάντηση με τη Διεύθυνση προκειμένου να διερευνηθούν προβλήματα που διαπίστωσε το κλιμάκιο ή αιτιάσεις που διατυπώθηκαν από τους κρατούμενους. Επίσης, όπου είναι δυνατόν, γίνεται συνάντηση με εκπρόσωπο του σωματείου του σωφρονιστικού προσωπικού και την εξωτερική φρουρά. Αμέσως μετά τη λήξη της αυτοψίας γίνεται μια πρώτη ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στα μέλη του κλιμακίου, ενώ κατά τις επόμενες ημέρες ακολουθεί η σύνταξη και αποστολή της έκθεσης τόσο στην Διεύθυνση του Καταστήματος όσο και στην εποπτεύουσα Γενική Διεύθυνση του αρμόδιου Υπουργείου. Το περιεχόμενο και οι συστάσεις της έκθεσης αποτελούν αντικείμενο διαλόγου με τη διοίκηση και αφετηρία προετοιμασίας της επόμενης επίσκεψης για την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης των συστάσεων που υποβλήθηκαν¹⁸.

2.γ.2 Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένες φυλακές

2.γ.2.α. Κατάστημα Κράτησης Κω

Το Κατάστημα Κράτησης Κω στεγάζεται σε κτίριο ιταλικής κατασκευής παλαιότερο του 1930, προοριζόμενο για στρατώνες, και λειτουργεί ως Κατάστημα Κράτησης από το 1950, βρίσκεται εντός του αστικού ιστού, διαθέτει χωρητικότητα 56 θέσεων, ωστόσο υπάρχουν σε αυτό διαθέσιμες κλίνες για 100 άτομα και κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν 106, από τα οποία 47 κατάδικοι και 60 υπόδικοι. Το κατάστημα αποτελείται από 3 θαλάμους (με δύο τουαλέτες και ένα ντους στον καθένα), στους οποίους κρατούνταν περίπου 30 άτομα ανά θάλαμο και στους οποίους, φυσικά, παρατηρήθηκε πολύ πυκνή διάταξη κλινών δύο επιπέδων, με αποτέλεσμα να απομένει ελάχιστος ζωτικός χώρος, προκειμένου να κινούνται οι κρατούμενοι εντός του θαλάμου. Η κοινόχρηστη για τους τρεις θαλάμους αυλή δεν διαθέτει στέγαστρο ή χώρο με σκιά. Ο χώρος πειθαρχείου, που χρησιμοποιείται πλέον μόνο για ειδική προστασία κρατουμένου εφ' όσον

¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 22 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου (ν. 4228/2014): «Οι αρμόδιες αρχές του ενδιαφερόμενου Κράτους Μέρους εξετάζουν τις συστάσεις του εθνικού μηχανισμού πρόληψης και προβαίνουν σε διάλογο με αυτόν, σε σχέση με πιθανά μέτρα εφαρμογής»

παραστεί ανάγκη, αποτελείται από 2 κελιά που δεν πληρούν τις συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης, καθώς δεν υπάρχει φωτισμός και παράθυρο. Η τραπεζαρία είναι αρκετά ευρύχωρη για τη χωρητικότητα του Καταστήματος, όμως δεν δύναται να εξυπηρετήσει τις ανάγκες διανομής του φαγητού του συνολικού πληθυσμού ταυτόχρονα.

Το ιατρείο διαθέτει τον απολύτως απαραίτητο εξοπλισμό, όμως στελεχώνεται μόνο από αγροτικό ιατρό ο οποίος καθημερινά βρίσκεται στο Κατάστημα Κράτησης όταν δεν έχει εφημερία στο Νοσοκομείο Κω, ενώ κατ' επίσκεψη ιατροί (δερματολόγος, οδοντίατρος) επισκέπτονται τους κρατούμενους. Ωστόσο το τοπικό Νοσοκομείο δεν διαθέτει ψυχίατρο και ο ιδιώτης ψυχίατρος του νησιού δεν επιθυμεί να ασχοληθεί με το Κατάστημα Κράτησης με αποτέλεσμα τη μεταγωγή των κρατουμένων στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού. Το πρόβλημα προς το παρόν έχει αντιμετωπισθεί με τη συνδρομή του στρατιωτικού ψυχιάτρου, ο οποίος δέχεται σε συγκεκριμένες μέρες τους κρατούμενους ενώ αν λάβει άδεια δεν υφίσταται αντικαταστάτης. Ως προς τη φαρμακευτική περίθαλψη, πρόβλημα παρατηρείται μόνο σε φάρμακα ψυχικής υγείας με διαγραμμισμένες συνταγές, καθώς σε αλλοδαπούς κρατούμενους το τοπικό ΚΕΠ δεν εκδίδει ΑΜΚΑ χωρίς διαβατήριο και ΑΦΜ.

Παρατηρείται παντελής έλλειψη κοινωνικής υπηρεσίας και ψυχολογικής υποστήριξης, τα δε αντίστοιχα καθήκοντα φαίνεται ότι έχει αναλάβει προσωπικά ο Διευθυντής, στο μέτρο του δυνατού. Η τρέχουσα προκήρυξη ΑΣΕΠ δεν προβλέπει θέση ιατρού, κοινωνικού λειτουργού, νοσηλεύτη ή ψυχολόγου, επιβεβαιώνοντας έτσι την εικόνα θεσμικής εγκατάλειψης. Η εικόνα αυτή παραμένει अपαράλλακτη όπως ακριβώς είχε αποτυπωθεί σε προηγούμενες αυτοψίες¹⁹ με κύρια χαρακτηριστικά τον υπερπληθυσμό, την έλλειψη επαρκούς διαθέσιμου χώρου για τους κρατούμενους και την εξ ανάγκης υποκατάσταση της απύπαρκτης κοινωνικής υπηρεσίας από το Διευθυντή.

Επίσης υπάρχει παντελής έλλειψη μονίμων ή μακράς διάρκειας προγραμμάτων κατάρτισης, εκπαίδευσης ή άθλησης και δεν λειτουργεί ούτε σχολείο, καθώς οι σχετικές προσπάθειες δεν τελεσφόρησαν και δεν υπάρχει ούτε οικειοθελής προσφορά από την τοπική κοινωνία των πολιτών. Οι ανάγκες εφοδιασμού των κρατουμένων με είδη ατομικής υγιεινής καλύπτονται από δωρεές, με τη συμβολή και της τοπικής Μητρόπολης. Οι χώροι επισκεπτηρίου φαίνεται να καλύπτουν τις

¹⁹ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018, σελ. 29 <https://www.synigoros.gr/resources/eθνικος-mhxanimos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-opcat-2018.pdf>

σχετικές ανάγκες, ωστόσο η συχνότητα των επισκεπτηρίων είναι απογοητευτική, προφανώς λόγω της γεωγραφικής απόστασης.

Στο χώρο των νεοεισαγομένων κρατούμενων ελλείπει μηχανημάτων, όπως και στους κρατούμενους μετά από ανοιχτό επισκεπτήριο, διενεργείται σωματικός έλεγχος, ιδιαίτερα εξονυχιστικός αν υπάρχει πληροφορία ή υπόνοια για προσπάθεια εισαγωγής ναρκωτικών. Εκκρεμεί αίτημα για την απόκτηση μηχανήματος ανίχνευσης και μαγνητικής πύλης, για την οποία όμως απαιτείται μελέτη από την Περιφέρεια καθώς δεν είναι βέβαιο ότι πληρούνται οι προδιαγραφές.

Φαίνεται πως ικανοποιείται το σύνολο των αιτημάτων άδειας, και μάλιστα με την αξιόπαινη πρακτική χορήγησης αδειών σε κρατούμενους που θα διαμείνουν σε ξενοδοχείο στην Κω ώστε να έχουν ευκαιρία συνάντησης και ελεύθερου χρόνου με οικείους τους.

2.γ.2.β. Κατάστημα Κράτησης Λάρισας

Το Κατάστημα Κράτησης Λάρισας στεγάζεται σε κτίρια κατασκευής 1968, λειτούργησε το 1984 και βρίσκεται εντός του αστικού ιστού. Την πρώτη μέρα της αυτοψίας ο αριθμός των κρατούμενων ανερχόταν σε 699. Στις πτέρυγες Α' και Β' η παλαιότητα των κτιρίων ήταν εμφανής, ενώ οι κρατούμενοι παραπονούνταν για κοριούς. Στην Πτέρυγα Δ' παρατηρούνταν προβλήματα υγρασίας και σπασμένα είδη υγιεινής. Στο προαύλιο των πτερύγων δεν υπήρχαν στέγαστρα ή χώροι με σκιά. Τα πειθαρχικά κελιά είναι ακατάλληλα για διαμονή προσώπων και επιβάλλεται ανακατασκευή τους.

Στο ιατρείο δεν υπηρετεί μόνιμος ιατρός, για δε τους κατ' επίσκεψη (3 παθολόγοι και ψυχίατρος) οι κρατούμενοι παραπονούνται για αδυναμία πρόσβασης, με αποτέλεσμα μεγάλη συχνότητα μεταγωγών στα νοσοκομεία της πόλης αλλά και υπερβολική ποσότητα συνταγογραφούμενων αντικαταθλιπτικών, αντιψυχωσικών και ηρεμιστικών, ενίοτε μάλιστα, σύμφωνα με ισχυρισμούς κρατούμενων, χωρίς να έχει καν προηγηθεί κανονική εξέταση.

Η Κοινωνική Υπηρεσία, ελλιπώς στελεχωμένη, δυσχεραίνεται σημαντικά να ανταποκριθεί στην κύρια αποστολή της αφ' ενός λόγω του υπερπληθυσμού των κρατούμενων που καλείται να εξυπηρετήσει, αφ' ετέρου γιατί είναι επιφορτισμένη με πρόσθετα διαχειριστικά καθήκοντα σχετικά με την αποθήκη ειδών ιματισμού και υγιεινής.

Λειτουργεί υποδειγματικό Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας από το 2004, Τμήματα Ελληνομάθειας και από το 2015 λύκειο, ενώ σε κρατούμενους φοιτητές του ΕΑΠ

παραχωρείται πρόσβαση σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Αιτήματα για αύξηση των σχολικών αιθουσών και την εγγραφή περισσότερων κρατουμένων για εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, έχουν απορριφθεί για λόγους ασφαλείας εν όψει της έλλειψης προσωπικού φύλαξης.

2.γ.2.γ. Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρίνου

Το κτίριο, σχετικώς καινούργιο (λειτουργεί από το 2001) και σε ανεκτή κατάσταση, αποτελείται από δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους πτέρυγες χωρισμένες σε δύο επίπεδα, 5 υποπτέρυγες ανά πτέρυγα, με 7 κελιά η κάθε μία, κουζίνα ανά επίπεδο, χώρο ψυχαγωγίας και προαύλιο. Διάφορες τροποποιήσεις σημειώθηκαν προκειμένου να αυξηθεί η χωρητικότητα, ενώ παραμένουν τα προβλήματα μόνωσης, έντονης υγρασίας και ελλείψεων στην παροχή νερού, θέρμανσης και ηλεκτρικού ρεύματος. Ειδικά η έλλειψη ζεστού νερού αποδίδεται σε καταστροφή των ηλιακών θερμοσιφώνων, είτε από παλαιότερη εξέγερση είτε από ρήξη υαλοπινάκων λόγω χαμηλής θερμοκρασίας. Την ημέρα της επίσκεψης δεν παρατηρήθηκε υπερπληθυσμός, αφού κρατούνταν 432 άτομα για 431 διαθέσιμες θέσεις.

Το ιατρείο είναι στελεχωμένο με τον αγροτικό ιατρό του Λιδωρικίου, ο οποίος το επισκέπτεται 2-3 φορές την εβδομάδα, και οδοντίατρο κατ' επίσκεψη 1 φορά την εβδομάδα. Οι πλημμελείς υπηρεσίες υγείας φαίνεται πως αποτελούν την κυριότερη αιτία παραπόνων των κρατουμένων. Οι ασθενείς εκτάκτως μεταφέρονται στο Νοσοκομείο Άμφισσας, σε σοβαρότερες περιπτώσεις στο Νοσοκομείο Λαμίας και τελικώς στο Νοσοκομείο Λάρισας, καθώς η μεταγωγή στο πλησιέστερο Νοσοκομείο Ρίου παρεμποδίζεται για οργανωτικούς λόγους.²⁰ Λειτουργεί όμως πρόγραμμα τηλεϊατρικής.

Η Κοινωνική Υπηρεσία απασχολεί 2 μονίμους κοινωνικούς λειτουργούς και μία ψυχολόγο με σύμβαση ορισμένου χρόνου, αριθμός ανεπαρκής για ένα Κατάστημα Κράτησης τόσο μεγάλο και δυσπρόσιτο, αποκομμένο από την τοπική κοινωνία και με μεγάλο αριθμό αλλοδαπών κρατουμένων. Συναφές, άλλωστε, είναι και το παράπονο πολλών κρατουμένων, ότι η γεωγραφική απομόνωση του Καταστήματος Κράτησης περιορίζει δραστικά τις δυνατότητες επισκεπτηρίου έλλειψη την οποία μόνο μερικώς μπορεί να αναπληρώσει η δυνατότητα επικοινωνίας μέσω skype.

²⁰ Βλ. παραπάνω στο κεφ. 2.β. «Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019» την ενότητα 2.β.2. «Αντικειμενικές αδυναμίες: υποστελέχωση, απόσταση, πρόσβαση»

Λειτουργεί για τρίτη συνεχή χρονιά, με επιτυχία, σχολείο με πέντε τάξεις, στο οποίο συμμετέχουν 50-60 άτομα και δίνεται η δυνατότητα της εξ αποστάσεως παρακολούθησης του Λυκείου, ενώ ήδη η ζήτηση συμμετοχής, εκ μέρους των κρατουμένων, υπερβαίνει κατά πολύ τον αριθμό των προσφερομένων θέσεων. Επίσης θεατρική ομάδα, εργαστήριο κεραμικής-αγγειοπλαστικής, άριστα οργανωμένη βιβλιοθήκη, χώροι ψυχαγωγίας, αίθουσα με ηλεκτρονικούς υπολογιστές (δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος), επισκεπτήριο μέσω skype και χώρος παιδικού επισκεπτηρίου. Από τη μελέτη των διαθέσιμων σχετικών αποφάσεων προκύπτει ικανοποιητικό ποσοστό αδειών και πλήρης αιτιολόγηση τυχόν απορρίψεων.

2.γ.2.δ. Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας Βόλου

Το Κατάστημα λειτουργεί ως αγροτική φυλακή για ενηλίκους και ως κλειστή φυλακή για άρρενες 18-21 ετών. Τα κλειστά τμήματα ανακαινίσθηκαν πρόσφατα. Ανακαίνιση όμως επίσης χρειάζονται τόσο οι παλαιοί και φθαρμένοι οικίσκοι για τους εργαζόμενους, καθώς έχουν στέγες από αμίαντο και επικρατεί κρύο το χειμώνα και ζέστη το καλοκαίρι, όσο και το οίκημα για τους νέους. Τα προβλήματα υποδομών στους οικίσκους των εργαζομένων κρατουμένων είχαν, άλλωστε, επισημανθεί και στο παρελθόν²¹, χωρίς, όπως φαίνεται, να παρατηρείται η παραμικρή βελτίωση.

Οι εργασίες καθαριότητας δεν επαρκούν, πιθανώς λόγω απροθυμίας κρατουμένων να επιλέξουν τις αντίστοιχες θέσεις εργασίας, ενώ ανεπαρκή απόδοση φαίνεται πως παρουσιάζουν οι πετρελαιοκίνητες συσκευές θέρμανσης. Εκκρεμούν αιτήματα της διοίκησης για σύνδεση με παρακείμενο υποσταθμό φυσικού αερίου και για τοποθέτηση μαγνητικής πύλης.

Λειτουργεί δημοτικό σχολείο μόνο για τους νέους κρατουμένους. Γενικός ιατρός επισκέπτεται το Κατάστημα 2 φορές την εβδομάδα, τα ψυχιατρικά περιστατικά στέλνονται στο Νοσοκομείο Βόλου και κάθε 15 ημέρες επισκέπτεται το Κατάστημα κλιμάκιο του Κέντρου Ψυχικής για συνεδρίες με τους κρατουμένους, ενώ λειτουργεί και πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ. Υπηρετούν 3 κοινωνικοί λειτουργοί, οι

²¹ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018, σελ. 22 <https://www.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-opcat-2018.pdf>

οποίοι όμως ανά εξάμηνο αποσπώνται εκ περιτροπής στο Κατάστημα Κράτησης Δομοκού, γεγονός που επιβαρύνει την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνικής υπηρεσίας.

Διαχρονικό πρόβλημα για τους κρατούμενους αποτελεί το γεγονός πως μετά το βραδινό κλείσιμο της φυλακής, μισή ώρα πριν από τη δύση του ηλίου, είναι αναγκασμένοι να παραμένουν μέσα στους θαλάμους μέχρι το επόμενο πρωί, καθώς η άμεση επικοινωνία των θαλάμων με το προαύλιο, χωρίς ενδιάμεσο στεγασμένο χώρο, δημιουργεί ζήτημα ασφαλείας.

2.γ.2.ε. Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου

Κατά το χρόνο της επίσκεψης στο Κατάστημα κρατούνταν 18 ανήλικοι μεταξύ 16 και 17 ετών, πάνω από τους μισούς ήταν αλλοδαποί ενώ οι έλληνες στη συντριπτική πλειοψηφία τους ρομά. Οι περισσότεροι ήταν υπόδοικοι. Μέρος των αλλοδαπών ανήλικων κρατουμένων προέρχονταν από καταυλισμούς προσφύγων όπου είχαν συμμετάσχει σε συμπλοκές. Επίσης εξακολουθούσε να κρατείται, σε ξεχωριστή πτέρυγα αλλά με δυνατότητα επικοινωνίας, αριθμός ενηλίκων (13) που απασχολούνταν με τις εργασίες καθαρισμού, λειτουργίας του κυλικείου και παρασκευής φαγητού.

Οι ανήλικοι κρατούμενοι είχαν κατανεμηθεί σε 10 κελιά 2-3 ατόμων. Οι διαστάσεις των κελιών φαίνεται να είναι μικρότερες των προβλεπόμενων στο Σωφρονιστικό Κώδικα 35 τ.μ.. Πάντως, ο χώρος έχει εξοπλισθεί σε ικανοποιητικό σχετικά επίπεδο και ήταν ανεκτός από πλευράς συντήρησης. Οι τουαλέτες απομονώνονται με πόρτα από το υπόλοιπο κελί. Τα δύο κελιά απομόνωσης είναι μικρότερα, στερούνται παραθύρου και φυσικού φωτισμού. Οι 2 σχολικές αίθουσες έδιναν εικόνα ελλιπούς χρήσης και παραμέλησης, παρά τον κατάλληλο εξοπλισμό τους. Η εικόνα των κοινόχρηστων χώρων ήταν ανεκτή. Ωστόσο απουσιάζει ένας χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος, εξοπλισμένος και φιλικός στα παιδιά, για συνάντηση, κοινές δραστηριότητες και ψυχαγωγία, ιδίως των ανηλίκων. Το προαύλιο έχει την ίδια, μη φιλική στα παιδιά εικόνα, που παρουσιάζουν και οι λοιποί κοινόχρηστοι χώροι.

Ορισμένοι ανήλικοι, ιδίως όσοι είχαν εισέλθει πρόσφατα στη χώρα, φορούσαν καλοκαιρινά ρούχα και σαγιονάρες (η αυτοψία έγινε το Δεκέμβριο), ενώ εμφανώς κρύωναν. Η κοινωνική υπηρεσία υποστήριξε ότι καλύπτονται πάντοτε οι ανάγκες σε ρούχα και παπούτσια, αλλά οι ίδιοι οι ανήλικοι δεν θέλουν τα ρούχα που τους παρέχονται ή τα ανταλλάσσουν με τσιγάρα ή άλλα αγαθά. Οι ανήλικοι ωστόσο εξακολουθούσαν να υποστηρίζουν ότι τα παρεχόμενα είδη δεν είναι

επαρκή, καθώς και ότι συχνά τα αιτήματά τους για ρουχισμό δεν έχουν καμμία ανταπόκριση.

Το ιατρείο στεγάζεται στο ίδιο γραφείο με την κοινωνική υπηρεσία και την ψυχολόγο, πράγμα που προφανώς δυσχεραίνει το έργο των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, θέτει ζητήματα ιδιωτικότητας και μειώνει τις δυνατότητες των υπηρεσιών αυτών να ανταποκριθούν σε όλα τα αιτήματα. Έστω, πάντως, και με αυτά τα προβλήματα, αξίζει να επισημανθεί αυτή καθ' εαυτή η ύπαρξη ψυχολογικής υποστήριξης, η οποία απουσίαζε πλήρως στο παρελθόν²².

Παρατηρείται αυξημένη ζήτηση, από τους ανήλικους κρατούμενους, φαρμάκων που σχετίζονται με την ψυχική υγεία. Έφηβοι κρατούμενοι ανέφεραν δυσκολίες στον ύπνο, αίσθηση έντονου άγχους και φόβου, ανάγκη ψυχιατρικής παρακολούθησης και τάσεις αυτοτραυματισμού, γεγονός που προβληματίζει ιδιαίτερα σε συνάρτηση με την έλλειψη διεξόδων για απασχόληση, εκτόνωση και ψυχαγωγία. Σοβαρό πρόβλημα για την παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης αποτελεί και η έλλειψη διερμηνείας.

Λόγω της έλλειψης άλλου εκπαιδευτικού και της κατανομής των μαθητών πρωτοβάθμιας σε 5 ομάδες με βάση το διαφορετικό επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας, κάθε ομάδα μαθητών καλείται για μάθημα μία ημέρα της εβδομάδας, με αποτέλεσμα οι ανήλικοι μαθητές του δημοτικού να παραμένουν για τέσσερα πρωινά την εβδομάδα εκτός σχολείου και σε πλήρη αδράνεια. Στο γυμνάσιο επίσης η διδασκαλία των μαθημάτων απέχει πολύ από το προβλεπόμενο ωρολόγιο πρόγραμμα, ενώ δεν φαίνεται να ακολουθείται ούτε το ελλιπές πρόγραμμα που εμφανίζεται ως ισχύον στο Κατάστημα. Δεν παρέχεται δυνατότητα για κάποιου τύπου επαγγελματική κατάρτιση, έστω υπό μορφή παρακολούθησης πιστοποιούμενων μαθημάτων ή σεμιναρίων. Γυμναστής παρέχει υπηρεσίες μια φορά την εβδομάδα. Οι ανήλικοι αθλούνταν ελεύθερα κατά το χρόνο προαυλισμού τους, χωρίς ωστόσο να επιτρέπεται, για λόγους ασφάλειας, η χρήση βαρών. Ο χώρος με όργανο γυμναστικής παρέμενε κλειστός, καθώς για λόγους ασφάλειας θεωρείται απαραίτητη η παρουσία γυμναστή για τη χρήση του.

Η εικόνα που δημιουργήθηκε στο κλιμάκιο του ΕΜΠ ήταν ότι οι πολύ περιορισμένες δυνατότητες εκτόνωσης και δημιουργικής έκφρασης, πέραν των

²² Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2016, σελ. 13-14 https://www.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2016_gr.pdf

λοιπών δυσμενών συνεπειών για τη σωματική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των ανηλίκων, παράγουν εκνευρισμό και εντάσεις τόσο μεταξύ των κρατουμένων όσο και με το φυλακτικό προσωπικό. Αξίζει να καταγραφεί η ευεργετική επίδραση που είχε διαπιστώσει ο ΕΜΠ από παλαιότερες πρακτικές, που επέτρεπαν συμμετοχή των ανήλικων κρατουμένων σε δραστηριότητες στην κοινότητα και παρακολούθηση καλλιτεχνικών ή αθλητικών θεαμάτων ή συνεννοήσεων με σχολεία, σε συνδυασμό με δραστηριότητες εντός του καταστήματος.

Η επικοινωνία των κρατουμένων με την οικογένειά τους αποτελεί σοβαρό πρόβλημα, ιδίως για τους αλλοδαπούς ανηλίκους, καθώς οι χορηγούμενες κάρτες τηλεφώνου είναι ανεπαρκείς ενώ από τις τρεις τηλεφωνικές συσκευές στην πτέρυγα των ανηλίκων λειτουργούσε μόνο μία. Παράλληλα, ενώ αξιοποιείται το skype, για πολλούς κρατουμένους δεν είναι χρήσιμο, τόσο λόγω αντικειμενικών δυσχερειών των οικογενειών τους που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, όσο και των δικαιολογητικών που απαιτούνται ώστε να επιτραπεί η επικοινωνία αυτή (ιδίως πιστοποιητικά οικογενειακής κατάστασης από τη χώρα καταγωγής). Είναι επίσης εμφανής η έλλειψη νομικής συμβουλευτικής για την ενημέρωση των κρατουμένων ως προς τα δικαιώματά τους.

Κατά το χρόνο της αυτοψίας, ήταν εμφανής και διάχυτη η πόλωση στις σχέσεις των κρατουμένων με το προσωπικό και εν μέρει μεταξύ τους. Το κλίμα αυτό αποτυπωνόταν στις δηλώσεις των εργαζομένων, του διευθυντή και των κρατουμένων, αλλά και προέκυπτε από τη μελέτη των πειθαρχικών που είχαν λάβει χώρα το τελευταίο διάστημα. Ορισμένοι από τους κρατουμένους περιέγραψαν περιστατικά σωματικής βίας, απειλών και απρεπών εκφράσεων καθώς και ρατσιστικού λόγου εκ μέρους συγκεκριμένων μελών φυλακτικού προσωπικού, καθώς και συμπεριφορές με χαρακτήρα αντιποίνων. Συναφές κρίθηκε το γεγονός της επανενεργοποίησης του χώρου απομόνωσης («πειθαρχείου»), παρά την αντίθετη οδηγία του Υπουργείου και την καλή πρακτική που είχε ακολουθηθεί μέχρι πρόσφατα στο Κατάστημα.

3

ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Κρατητήριο Αστυνομικού Τμήματος Ασπροπύργου - αυτοψία 28/6/19

3. ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

3.α. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019

Οι αυτοψίες του 2019 επιβεβαιώνουν τη διαχρονική διαπίστωση του ΕΜΠ, ότι οι ήδη προβληματικές συνθήκες των κρατητηρίων της ΕΛΑΣ (όπως αδυναμία προαυλισμού, ανεπάρκεια φρούρησης, περιορισμένη χωρητικότητα και ελλιπής καθαριότητα), επιβαρύνονται στο μέγιστο βαθμό από το γεγονός ότι αυτά χρησιμοποιούνται - πλην της ποινικής - και για μακρόχρονη διοικητική κράτηση, σκοπό ασύμβατο προς τον προορισμό και τις προδιαγραφές τους.

Καινοφανές ζήτημα αποτελούν οι ασάφειες ή επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, που φαίνεται να ανακύπτουν όχι μόνο σε οργανωτικά θέματα, όπως στην περίπτωση των συμβάσεων καθαριότητας του Τμήματος Μεταγωγών Αττικής, αλλά ακόμη και σε θέματα κατάστασης και προστασίας κρατουμένων, όπως στην περίπτωση του Αστυνομικού Τμήματος Ομόνοιας Αθηνών, όπου την ευθύνη για προσαχθέντες ή συλληφθέντες φέρεται να διατηρούν τα διαφορετικά κλιμάκια ή ειδικές επιχειρησιακές ομάδες που πραγματοποιήσαν την προσαγωγή ή σύλληψη.

3.β. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα κρατητήρια

3.β.1 Αστυνομικό Τμήμα Ομόνοιας και Τμήμα Ασφάλειας Ομόνοιας

Το κρατητήριο του Αστυνομικού Τμήματος αποτελείται από 4 κελιά συνολικής χωρητικότητας 26 ατόμων. Την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 19 άνδρες, όλοι διοικητικά κρατούμενοι αλλοδαποί. Κρατούνται, κατά μέγιστο χρόνο, για χρονικό διάστημα 2 μηνών, συνήθως όμως μέχρι ένα μήνα. Οι διοικητικά κρατούμενοι, δεν διαχωρίζονται από τους ποινικούς κρατούμενους (όποτε υπάρχουν τέτοιοι). Τα κρατητήρια του Τμήματος ύστερα από γενική ανακαίνιση που ξεκίνησε το Δεκέμβριο 2017, άρχισαν να χρησιμοποιούνται εκ νέου από τον Οκτώβριο 2018. Τα κρατητήρια διαθέτουν φρουρό, ο οποίος όμως παραμένει στο γραφείο του Αξιωματικού Υπηρεσίας στον επάνω όροφο. Οι κρατούμενοι επικοινωνούν με τη φρούρηση με νοήματα μέσω της κάμερας που παρακολουθεί το χώρο. Μπροστά από τα κελιά υπάρχει κοινός χώρος - διάδρομος, στον οποίο μπορούν να κυκλοφορούν οι κρατούμενοι. Ο φωτισμός των κελιών κρίνεται ανεπαρκής, μόνο τα δύο διαθέτουν φεγγίτες ενώ και οι υπάρχοντες ηλεκτρικοί λαμπτήρες δεν παρέχουν αρκετό φως. Στην τουαλέτα και το ντους η κατάσταση καθαριότητας είναι κάκιστη, αλλά και γενικά η καθαριότητα των χώρων συνιστά μείζον πρόβλημα, καθώς ελλείψει συνεργείου καθαρίζουν οι ίδιοι οι αστυνομικοί και οι κρατούμενοι. Το Τμήμα δεν διαθέτει

χώρο προαυλισμού. Κάμερες είναι εγκατεστημένες στην είσοδο, στο διάδρομο των κρατητηρίων, στην αίθουσα παραμονής («προσωρινής κράτησης») και στο πίσωπίσω μέρος του κτιρίου, το δε υλικό διατηρείται για περίπου 15 ημέρες οπότε και διαγράφεται αυτόματα.

Η ενεργός δύναμη του Τμήματος (107 άτομα) κρίνεται από τα στελέχη του ανεπαρκής, ιδίως εν όψει μακροχρόνιας απόσπασης αστυνομικών για φύλαξη δημοσίων και άλλων κτιρίων ή σε μέτρα διασφάλισης της τάξης. Δεδομένου ότι στο χώρο ευθύνης του Τμήματος επιχειρούν διάφορα αστυνομικά κλιμάκια ή ειδικές επιχειρησιακές ομάδες («ΔΙΑΣ», συνοριοφύλακες κλπ), το Τμήμα χρησιμοποιείται ως χώρος εξακρίβωσης στοιχείων για προσαχθέντες οι οποίοι, σύμφωνα με την πληροφόρηση που παρασχέθηκε, παραμένουν, κατά τη διάρκεια της εξακρίβωσης, υπό την ευθύνη του κλιμακίου που τους προσήγαγε και όχι του Τμήματος. Μέχρι να διευκρινισθούν τα στοιχεία τους και να αποφασισθεί η τυχόν σύλληψή τους, εφ' όσον διαπιστωθεί ότι διώκονται, τα άτομα αυτά παραμένουν σε χώρο του 2ου ορόφου, σε κοινή θέα των πολιτών που εισέρχονται στο κτίριο. Καθώς η αναμονή μπορεί να είναι πολύωρη ο εν λόγω χώρος κρίνεται ακατάλληλος για τη χρήση για την οποία προορίζεται καθώς δεν έχει απ' ευθείας πρόσβαση σε τουαλέτα, είναι εκτεθειμένος στους επισκέπτες, δεν διαθέτει κατάλληλα καθίσματα και πλέον κρίνεται επικίνδυνος για την ασφάλεια όλων σε περίπτωση απόπειρας αποδράσεως. Σε κάθε περίπτωση, κατά την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη, οι συνθήκες παραμονής ανάγονται στο πεδίο αρμοδιότητας του Τμήματος και δεν αποτελούν παρακολούθημα της αρχικής προσαγωγής ή σύλληψης.

Κρατητήριο Αστυνομικού Τμήματος Ομόνοιας - αυτοψία 15/2/19

Το κρατητήριο του Τμήματος Ασφάλειας, χωρητικότητας 7 ατόμων, ανακαινίσθηκε πρόσφατα. Ωστόσο, κατά τις νυκτερινές ώρες οι κρατούμενοι μπορεί να φθάσουν και τους 25. Την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 4 κρατούμενοι, όλοι ποινικοί, ενώ φέρονται να παραμένουν στο Τμήμα για 2 έως 3 ημέρες. Οι τοίχοι είναι ρυπαροί και το πάτωμα έδειχνε να μην έχει καθαριστεί για μέρες. Υπάρχει ικανοποιητικό φυσικό φως αλλά τα παράθυρα δεν έχουν σκίαστρα. Το κρατητήριο διαθέτει 3 κρεβάτια πέτρινα χτιστά με στρώμα από αφρολέξ και κουβέρτες, οι υπόλοιποι κοιμούνται στο πάτωμα. Η τουαλέτα εμφανίζει διάχυτες οσμές. Αναφέρονται συχνά περιστατικά κρατουμένων που υποφέρουν από σύνδρομο στέρησης, για την αντιμετώπιση των οποίων φέρεται να υπάρχει περιστασιακή, αλλά όχι πάγια, συνεργασία με την παρακείμενη μονάδα του ΟΚΑΝΑ. Κάμερες παρακολούθησης (αλλά όχι καταγραφής) είναι εγκατεστημένες στο χώρο αναμονής και στο κρατητήριο, ενώ υπάρχει μόνιμα φύλακας μέσα στο γραφείο του Αξιωματικού Υπηρεσίας.

3.β.2 Διεύθυνση Μεταγωγών Αττικής

Η αυτοψία στα κρατητήρια της Διεύθυνσης Μεταγωγών είχε ως αφετηρία σειρά αναφορών για τις συνθήκες κράτησης και ειδικότερα για την καθαριότητα. Οι χώροι κράτησης αποτελούνται από τέσσερις πτέρυγες, η καθεμία εκ των οποίων διαθέτει ατομικά κελιά και άλλα με χωρητικότητα πέντε κρεβατιών. Όλα τα κρεβάτια ήταν τσιμεντένια με στρώματα. Προαυλισμός δεν λαμβάνει χώρα. Από τις υφιστάμενες πτέρυγες η μια ήταν γυναικών και οι υπόλοιπες τρεις ανδρών, στη μια εκ των οποίων κρατούνταν και οι ανήλικοι σε ένα κελί κλειδωμένο ώστε να μην έρχονται σε επαφή με τους λοιπούς κρατουμένους. Κατά την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 36 άνδρες και 2 γυναίκες. Οι κρατούμενοι, υπόδικοι ή κατάδικοι, παραμένουν για 2 έως 4 ημέρες κατά μέσο όρο μέχρι να μεταφερθούν ή να επιστρέψουν σε κατάσταση κράτησης. Συνήθως ο λόγος μεταγωγής και παραμονής στα κρατητήρια της Διεύθυνσης Μεταγωγών είναι για δικαστήριο, νοσηλεία, μεταγωγή σε άλλο κατάστημα κράτησης κλπ. Υπάρχουν και περιπτώσεις, όπου ο χρόνος κράτησης μπορεί να είναι μεγαλύτερος (αναβολή ή συνέχιση της δίκης, παραπομπή για ιατρικές εξετάσεις, έλεγχος προσωπικών στοιχείων).

Παρατηρήθηκε έλλειψη καθαριότητας στους θαλάμους και τους κοινόχρηστους χώρους, κατεστραμμένα είδη υγιεινής, φθορές σε τοίχους και παράθυρα, ανάγκη ελαιοχρωματισμού, έλλειψη θέρμανσης. Η κατάσταση αυτή, εφ' όσον συνεχισθεί ή ενταθεί, μπορεί να δημιουργήσει και προβλήματα υγιονομικής φύσεως. Η μη λειτουργία του ενός ανελκυστήρα (χωρίς άλλη εναλλακτική) δεν επιτρέπει την

πρόσβαση στους χώρους κράτησης και επισκεπτηρίου τόσο στους κρατούμενους, όσο και σε επισκέπτες που αντιμετωπίζουν κινητικά προβλήματα. Η Διεύθυνση δεν διαθέτει ιατρό.

Το κλιμάκιο του ΕΜΠ ενημερώθηκε ότι αρμόδια για τη διενέργεια του διαγωνισμού καθαριότητας και τη σύναψη της σχετικής σύμβασης καθαριότητας είναι η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, στο κτίριο της οποίας στεγάζεται και η Διεύθυνση Μεταγωγών. Αναφέρθηκε επίσης ότι, λόγω περικοπών, παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα για την κάλυψη ακόμη και των εν γένει λειτουργικών εξόδων, ελλείπει ξεχωριστού προϋπολογισμού στη Διεύθυνση Μεταγωγών για την κάλυψη σχετικών δαπανών. Αντίστοιχο φαίνεται και το ζήτημα της υποστελέχωσης, καθώς από 469 οργανικές θέσεις ήσαν παρόντες μόνο 213.

3.β.3 Αστυνομικό Τμήμα Αστροπύργου

Το Τμήμα στεγάζεται σε ενοικιαζόμενο κτίριο ιδιοκτησίας ιδιώτη. Τα κρατητήρια βρίσκονται στο υπόγειο, ενώ στο ισόγειο απέναντι από την κύρια είσοδο, ορατός από αυτήν, υπάρχει χώρος προσωρινής σύντομης παραμονής όσων προσάγονται για εξακρίβωση στοιχείων από περιπολίες του Τμήματος ή ειδικών ομάδων της ΕΛΑΣ και όσων συλλαμβάνονται στο πλαίσιο του αυτοφώρου. Στους χώρους κράτησης του συγκεκριμένου κτιρίου κρατούνται μόνο ενήλικοι άνδρες. Στον πρώτο όροφο έχουν κατασκευασθεί καινούργια κρατητήρια που θα καλύπτουν τις ανάγκες της Δυτικής Αττικής, ωστόσο δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες έγκρισης της λειτουργίας τους από τη Διεύθυνση Αστυνομίας Δυτικής Αττικής. Την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 7 άτομα στα κρατητήρια του υπογείου, όλοι διοικητικά κρατούμενοι, και 2 στο χώρο προσωρινής παραμονής, ένας διοικητικά κρατούμενος και ένας για ποινική υπόθεση. Για τους κρατούμενους αυτούς ο χρόνος κράτησης ανέρχεται κατά μέσο όρο στις 20 ημέρες. Διευκρινίσθηκε πως δεν κρατούνται γυναίκες, καθώς όσες προσάγονται εκεί μετάγονται πάραυτα σε άλλο Τμήμα.

Στα κρατητήρια του υπογείου, ο φωτισμός και ο εξαερισμός είναι εκ κατασκευής περιορισμένος. Υπάρχουν τρία κελιά εκ των οποίων δύο διαθέτουν δύο κρεβάτια και ένα τέσσερα, όλα τα κρεβάτια είναι πέτρινα και τοποθετούνται στρώματα. Ο χώρος επιτηρείται από τρεις κάμερες οι οποίες στέλνουν εικόνα στο γραφείο του Αξιωματικού Υπηρεσίας, αλλά απόντος του Διοικητή δεν αποσαφηνίσθηκε αν το υλικό αποθηκεύεται και για πόσο χρόνο. Υπήρχε μόνο μια τούρκικη τουαλέτα και ένας νιπτήρας για όλα τα κελιά, ενώ στον περιμετρικό των κελιών χώρο υπήρχαν στάσιμα λιμνάζοντα ύδατα με παρουσία κουνουπιών και κατσαρίδων, έντονη δυσοσμία και σταθερή υγρασία. Την καθαριότητα των κελιών επιμελούνται οι

ίδιοι οι κρατούμενοι, ενώ η τελευταία απολύμανση έλαβε χώρα τον Ιούνιο 2017. Δεν υπάρχει χώρος προαυλισμού.

Τηλέφωνο υπάρχει μόνο στο ισόγειο, όπου μεταφέρονται όσοι κρατούμενοι επιθυμούν να κάνουν χρήση του. Στο ισόγειο επίσης γίνονται οι συναντήσεις με δικηγόρους καθώς και το επισκεπτήριο. Τα κρατητήρια δεν διαθέτουν γιατρό και όλα τα περιστατικά μέταγονται σε εφημερεύοντα νοσοκομεία. Στις εσωτερικές υπηρεσίες του Τμήματος δεν περιλαμβάνεται υπηρεσία σκοπού κρατητηρίων.

Όποτε στο χώρο ευθύνης του Τμήματος επιχειρούν διάφορα αστυνομικά κλιμάκια ή ειδικές επιχειρησιακές ομάδες («ΔΙΑΣ», ΟΠΚΕ, Άμεση Δράση κλπ), το Τμήμα χρησιμοποιείται ως χώρος εξακρίβωσης στοιχείων για προσαχθέντες οι οποίοι, κατά διαβεβαίωση του Αξιωματικού Υπηρεσίας, υπάγονται στην αρμοδιότητα και ευθύνη του Τμήματος από την προσαγωγή τους οπότε και γίνεται εγγραφή στο Βιβλίο Αδικημάτων και Συμβάντων.

3.β.4 Αστυνομικό Τμήμα Βόλου και προσωρινός χώρος κράτησης Δικαστικού Μεγάρου Βόλου (Μεταγωγών)

Τα κρατητήρια λειτουργούν μέσα στο κτίριο της Διεύθυνσης Αστυνομίας Μαγνησίας, κατόπιν συνένωσης των Τμημάτων Βόλου και Νέας Ιωνίας. Είναι χωρητικότητας 28 ατόμων, ανδρών, γυναικών και ανηλίκων, με δυνατότητα διαχωρισμού διοικητικών από ποινικούς κρατούμενους. Την ημέρα της αυτοψίας βρίσκονταν 6 κρατούμενοι: ένας ανήλικος αλλοδαπός σε προστατευτική φύλαξη, ένας διοικητικά κρατούμενος, 2 αλλοδαποί ποινικοί κρατούμενοι και 2 έλληνες προς μεταγωγή σε δικαστήριο. Ο ανήλικος κρατείτο σε χωριστό θάλαμο από τους άλλους, καθώς δεν υπάρχει άλλος χώρος ώστε να μη χρησιμοποιούνται τα κρατητήρια για προστατευτική φύλαξη. Σε περίπτωση ακούσιας νοσηλείας, οι ασθενείς φιλοξενούνται στον χωριστό θάλαμο που χρησιμοποιείται για τους ανήλικους μέχρι να διακομισθούν, ενώ εάν υπάρχει ανάγκη, διακομίζονται με το ΕΚΑΒ κατευθείαν σε ψυχιατρική κλινική.

Οι θάλαμοι είναι διαμπερείς με φυσικό φωτισμό και αέρα, διαθέτουν κτιστά κρεβάτια, κουβέρτες και σεντόνια. Υπάρχουν καρτοτηλέφωνα σε κάθε θάλαμο, χώρος επισκεπτηρίου, κλιματισμός ψύξης-θέρμανσης και ξεχωριστές τουαλέτες ανηλίκων και ενηλίκων, ενώ η θέση σκοπού κρατητηρίων στελεχώνεται κανονικά. Υπάρχει επίσης χώρος προαυλισμού, πράγμα σπάνιο σε κρατητήρια, του οποίου πάντως η χρήση εξαρτάται από την επάρκεια του προσωπικού. Απολύμανση γίνεται σχεδόν κάθε δίμηνο.

Για τις μεταγωγές κρατουμένων χρησιμοποιείται ένας χώρος μέσα στο Δικαστικό Μέγαρο Βόλου, στο διάδρομο του ισογείου που οδηγεί στο γραφείο του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, φυλασσόμενος από τον αστυνομικό που εκτελεί χρέη φρουράς της Εισαγγελίας. Πρόκειται για χώρο κράτησης εσωτερικό, χωρίς παράθυρο ή φεγγίτη, επιφανείας περίπου 6 τ.μ, με ηλεκτρικό φως και έναν πάγκο. Στο βάθος υπήρχε χωριστός χώρος τουαλέτας χωρίς πόρτα αλλά και χωρίς σύνδεση με νερό και ως εκ τούτου ιδιαιτέρως βρώμικη, ενώ ο σωλήνας απορροής στην αποχέτευση ήταν κατεστραμμένος και τα νερά έτρεχαν στο πάτωμα. Ο χώρος ήταν βρώμικος, με αποτσίγαρα στο δάπεδο. Σύμφωνα με το φρουρό, η επικοινωνία των κρατουμένων με το δικηγόρο τους γίνεται στο διάδρομο. Είναι πρόδηλη η ακαταλληλότητα του χώρου κράτησης έστω για ολιγόωρη παραμονή κρατουμένου, δεδομένου ότι πρόκειται για εσωτερικό δωμάτιο διαστάσεων αποθήκης, χωρίς κανένα άνοιγμα, στερούμενο παντελώς φυσικού φωτισμού και αέρα, ενώ οι ήδη ακατάλληλες συνθήκες κράτησης επιδεινώνονται σε περίπτωση που χρειαστεί να κρατηθούν άνω του ενός άτομα.

3.β.5 Τμήμα Ασφάλειας Λάρισας

Τα κρατητήρια στεγάζονται στο υπόγειο της Διεύθυνσης Αστυνομίας Λάρισας, σε κτίριο που τέθηκε σε λειτουργία το 2010. Υπάρχουν κελιά με 4 κρεβάτια και με 12 κρεβάτια, συνολικά 39 θέσεων. Ένα κελί με 3 κρεβάτια χρησιμοποιείται για την κράτηση γυναικών. Οι εγκαταστάσεις έδειχναν φρεσκοβαμμένες ενώ κάθε μήνα γίνεται απολύμανση. Η καθαριότητα εξασφαλίζεται από εξωτερικό συνεργείο. Οι χώροι των κελιών καθαρίζονται τις ώρες προαυλισμού των κρατουμένων. Τα κελιά ήταν σε καλή κατάσταση και από τη μία πλευρά τους υπήρχε διάδρομος με παράθυρα, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται επαρκής φωτισμός ημέρας, αλλά οι τουαλέτες και τα ντους ήταν ρυπαροί και κακοσυντηρημένοι. Το προαύλιο των κρατητηρίων ήταν αρκετά μεγάλο και καθαρό και υπήρχαν εγκαταστάσεις για αθλητική δραστηριότητα, οι δε κρατούμενοι προαυλιζόνταν 5 ώρες καθημερινά.

Την ημέρα της αυτοψίας υπήρχαν 31 αλλοδαποί διοικητικά κρατούμενοι, εκ των οποίων 3 ανήλικοι σε προστατευτική φύλαξη, ενώ ο μοναδικός ποινικός κρατούμενος μόλις είχε αποφυλακισθεί. Οι διοικητικά κρατούμενοι παραμένουν στα κρατητήρια από 3 ημέρες έως περίπου 2 μήνες.

3.β.6 Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης Θεσσαλονίκης

Στο Τμήμα Θέρμης, τα κρατητήρια στεγάζονται σε χώρο του εργοστασίου συντήρησης - επισκευής οχημάτων της ΕΛΑΣ, σε απόσταση περίπου 1 χλμ. Βορειο-ανατολικά της Νέας Ραιδεστού. Υπάρχει ένα κελί με χωρητικότητα για 5 άτομα,

ένα για 7 και ένας διάδρομος ο οποίος συνδέει όλους τους χώρους (κελιά και γραφεία). Κάθε κελί διαθέτει τουαλέτα και ντους. Υπάρχει αρκετό φως αλλά όχι δυνατότητα προαυλισμού. Έξω από τα κελιά έχει τοποθετηθεί τηλεόραση και καρτοτηλέφωνο. Υπάρχει ζεστό νερό με θερμοσίφωνα και κλιματισμός για το καλοκαίρι και το χειμώνα. Το καλοριφέρ λειτουργεί όταν υπάρχει πετρέλαιο θέρμανσης.

Κατά την ημέρα της επίσκεψης στο πενταθέσιο κελί βρίσκονταν 5 άτομα που είχαν διαγνωσθεί με μεταδοτικά νοσήματα και λάμβαναν αγωγή, στο δεύτερο κελί συνωστίζονταν οι υπόλοιποι αλλοδαποί ενώ κατά την ώρα της επίσκεψης ήσαν σχεδόν όλοι ξαπλωμένοι σε στρώματα στο έδαφος, καλύπτοντας κάθε σημείο της επιφάνειας του χώρου. Σύμφωνα με τους παρόντες αστυνομικούς, στο συγκεκριμένο Τμήμα κρατούνται σχεδόν πάντα πολύ περισσότεροι αλλοδαποί από τους 12 που μπορεί να εξυπηρετήσει. Όταν υπερβαίνουν κάθε δυνατότητα, οι κρατούμενοι κοιμούνται σε άλλους διαθέσιμους χώρους του τμήματος έξω από τα κελιά και ιδιαίτερα στον διάδρομο που χρειάζεται να διασχίσει το αστυνομικό προσωπικό για να πάει στα γραφεία του.

Κρατητήριο Τμήματος Ασφάλειας Λάρισας - αυτοψία 1/10/19

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται χρόνια και σημαντικά προβλήματα παρά την αποσπασματική βελτίωση των συνθηκών και παρά τη διάθεση του τοπικού αστυνομικού προσωπικού να βρεθούν λύσεις. Η κτιριακή υποδομή αποδεικνύεται εντελώς ακατάλληλη για πολυήμερη κράτηση, ενώ το οργανωτικό πλαίσιο λειτουργίας δεν προβλέπει βασικές υπηρεσίες όπως διερμηνέα, χορήγηση

κλινοσκεπασμάτων και προληπτικές ιατρικές εξετάσεις κατά την άφιξη των κρατούμενων.

Στο Τμήμα Κορδελιού, την ημέρα της αυτοψίας βρέθηκαν 9 κρατούμενοι, όλοι ενήλικες, εκ των οποίων 7 άνδρες και 2 γυναίκες. Χρησιμοποιείται ως χώρος ολιγόωρης κράτησης, που συνήθως δεν ξεπερνά τη μία ημέρα, μέχρι να εκδοθεί η απόφαση είτε για συνέχιση της διοικητικής κράτησης σε άλλο χώρο είτε για άρση της κράτησης. Οι κρατούμενοι παραμένουν κλειδωμένοι στο χώρο κράτησης (όπου υπάρχουν τουαλέτες και ντους) χωρίς δυνατότητα προαυλισμού. Οι κρατούμενοι κοιμούνται σε στρώματα στο πάτωμα και τους έχουν χορηγηθεί κουβέρτες, ενώ προμηθεύονται με δικά τους έξοδα ατομικά είδη υγιεινής. Δεν υπάρχει επί τόπου ιατρικό προσωπικό, οι δε ανάγκες ιατρικής φροντίδας αντιμετωπίζονται με μεταγωγή στο τοπικό Κέντρο Υγείας.

Στο Τμήμα Αγίου Αθανασίου υπάρχουν δύο κελιά των 9 ατόμων και ένας διάδρομος. Κάθε κελί διαθέτει μια τουαλέτα και ένα ντους. Δεν υπάρχει δυνατότητα προαυλισμού. Ο χώρος που προηγουμένως είχε διατεθεί ως γραφείο υποδιοικητή έχει διαμορφωθεί για την προσωρινή παραμονή μητέρων και των παιδιών τους. Την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 17 άτομα, όλοι ενήλικοι άρρενες. Διαπιστώνονται τα συνήθη προβλήματα παρά τη βελτίωση των συνθηκών και την καλή διάθεση του προσωπικού.

4

ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

4. ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

4.α. Θεσμικές εξελίξεις κατά το 2019

Σε θεσμικό επίπεδο, αξιοσημείωτα γεγονότα αποτέλεσαν η μεταφορά των αρμοδιοτήτων μεταναστευτικής πολιτικής από το (καταργηθέν) Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (π.δ. 81/2019) και η αναμόρφωση των προϋποθέσεων διοικητικής κράτησης αλλοδαπών (ν. 4636/2019 με έναρξη ισχύος την 1.1.2020). Παρ' όλο που οι αλλαγές αυτές δεν έχουν αναπτύξει, ακόμη, πλήρως τα αποτελέσματά τους στο πεδίο ευθύνης του ΕΜΠ, ώστε να είναι εφικτή η διατύπωση ολοκληρωμένων και τεκμηριωμένων αξιολογήσεων για τις πραγματικές επιπτώσεις τους²³ στις συνθήκες κράτησης και το σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων, δεν παύουν, ωστόσο, να προβληματίζουν, κατ' αρχήν, τόσο ως προς τη σκοπιμότητα όσο και ως προς τη συμβατότητά τους με βασικές κατευθύνσεις και προτάγματα της μεταναστευτικής πολιτικής αλλά και των όρων στέριξης ελευθερίας, όπως αποτυπώνονται στα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα. Ειδικά σε σχέση με τη διοικητική κράτηση αλλοδαπών, ο Συνήγορος του Πολίτη συμπεριέλαβε εκτενή μνεία στην παρέμβασή του²⁴ ενώπιον της αρμόδιας κοινοβουλευτικής επιτροπής επί του σχετικού νομοσχεδίου (ήδη ν. 4636/2019), επισημαίνοντας, μεταξύ άλλων, ως προβληματικό το καινοφανές αλλά ασαφές μόρφωμα των Κλειστών Δομών Υποδοχής, οι οποίες «οργανώνονται κατά το πρότυπο των ΠροΚεΚΑ».

Από τα λοιπά σχετικά σχόλια του Συνηγόρου του Πολίτη, ειδικό ενδιαφέρον για τις αρμοδιότητες του ΕΜΠ παρουσιάζουν όσα αναφέρονται στην παράταση του χρόνου κράτησης και την κράτηση ανηλίκων. Συγκεκριμένα, εκφράζεται προβληματισμός για το γεγονός ότι επιτείνεται και επεκτείνεται το μέτρο της διοικητικής κράτησης των αιτούντων άσυλο, με τρεις, κυρίως, ρυθμίσεις: πρώτον, την πρόβλεψη κράτησης όλων, αντί της δυνατότητας συνέχισης της κράτησης όσων κρατουμένων υποβάλλουν αίτημα ασύλου, δεύτερον, την πρόβλεψη Κλειστών Κέντρων Υποδοχής, και τρίτον, την αποσύνδεση του χρόνου διοικητικής κράτησης του αιτούντος από τη διοικητική κράτηση προς επιστροφή,

²³ Ήδη πάντως με το π.δ. 4/15.1.2020, δηλαδή μετά την ολοκλήρωση της παρούσας έκθεσης αλλά πριν από την εκτύπωσή της, οι αρμοδιότητες για τη μεταναστευτική πολιτική, συμπεριλαμβανομένων και των χώρων κράτησης, αποκόπηκαν από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και επανήλθαν στο ανασυσταθέν (με την επωνυμία Μετανάστευσης και Ασύλου) ξεχωριστό υπουργείο

²⁴ <https://www.synigoros.gr/resources/30102019-paratiriseis.pdf>

προκειμένου να μην δεσμεύεται από το ανώτατο χρονικό όριο των 18 μηνών της οδηγίας Επιστροφών (2008/115/ΕΚ). Επισημαίνεται ότι σε καμμία περίπτωση δεν είναι σύννομη η παράκαμψη του ορίου των 18 μηνών της Οδηγίας (άρθρο 15§5-6, ΔΕΕ Katzoev C-457/09 και Bashir Mohammed Ali Mahdi C-146/14). Η ρύθμιση αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο διοικητικής κράτησης 18+18, ήτοι σωρευτικά 36 μηνών, κάτι ανεπίτρεπτο για το κράτος δικαίου. Επαναλαμβάνεται, τέλος, η πάγια αντίρρηση της Αρχής στην πρόβλεψη δυνατότητας διοικητικής κράτησης ανηλίκων που έρχεται σε αντίθεση με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντός τους και δεν δικαιολογείται ούτε ως έσχατο μέτρο υπό το πρίσμα του άρθρου 37 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αλλά και με βάση το σύνολο των διατάξεων σχετικά με την κράτηση, ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει τον κίνδυνο, η κράτηση αιτούντων άσυλο, από εξαίρεση σύμφωνα με την Οδηγία 2013/33/ΕΕ, να καταστεί κανόνας στην πράξη, δοκιμάζοντας τα όρια του δικαιοκρατικού θεμελίου της αναλογικότητας των περιορισμών της προσωπικής ελευθερίας (άρθρο 5 του Συντάγματος, άρθρο 5 ΕΣΔΑ).

4.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019

Κατά τις αυτοψίες σε Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών, στις οποίες προστίθενται ευρήματα από αλληπάλληλες επισκέψεις κλιμακίων της Αρχής στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της ως φορέα εξωτερικού ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών αλλοδαπών (ν. 3907/2011), διαπιστώνονται, ως διαρκή προβλήματα, τόσο η αδυναμία αποτελεσματικής παροχής ιατρικών υπηρεσιών, με ακραία περίπτωση το ΠροΚεΚΑ Μόριας Λέσβου, όσο και η ελλιπής συντήρηση των υποδομών, με ακραία περίπτωση το ΠροΚεΚΑ Ξάνθης. Προβλήματα όπως αυτά επιβεβαιώνουν την επικαιρότητα παλαιότερης πρότασης του Συνηγόρου του Πολίτη²⁵ για την επιτακτική ανάγκη σταθερής ροής χρηματοδότησης των ΠροΚεΚΑ.

²⁵ Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων. Ζητήματα διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων», σελ. 86-89 https://www.synigoros.gr/resources/docs/greek_ombudsman_migrants_refugees_2017-el.pdf

4.γ. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα ΠροΚεΚΑ

4.γ.1. ΠροΚεΚΑ Μόριας Λέσβου

Οι χώροι κράτησης του κέντρου έχουν δυναμικότητα 210 ατόμων (112 στην Πτέρυγα Α' και 98 στην Πτέρυγα Β'). Στην πτέρυγα Α' έχουν τοποθετηθεί ως χώροι κράτησης 8 κοντέινερ τύπου isobox και στην πτέρυγα Β' άλλα 7, τοποθετημένα στη σειρά, και στις δυο πλευρές μικρού εσωτερικού δρόμου. Ο μεταξύ τους διάδρομος αποτελεί το χώρο προαυλισμού των κρατούμενων. Προαυλισμός προβλέπεται για 1,5 ώρα το πρωί και 1,5 το απόγευμα. Οι κρατούμενοι περνούν αδικαιολόγητα πολύ μεγάλο μέρος της ημέρας (21 ώρες) κλειδωμένοι στα κοντέινερς. Δεδομένης της επάρκειας σε αστυνομικό προσωπικό (40 αστυνομικοί), της απουσίας εξατομικευμένης εκτίμησης επικινδυνότητας ή ιστορικού επικινδυνότητας για τους κρατούμενους και της περιφράξης των χώρων, δεν φαίνεται να υπάρχει προφανής λόγος για τον περιορισμό αυτό.

Κάθε κοντέινερ διαθέτει 14 κρεβάτια σε διώροφες κουκέτες, 2 τουαλέτες και 2 ντουζιέρες και σύστημα θέρμανσης/ψύξης με κλιματισμό και ζεστό νερό. Κάθε πτέρυγα διαθέτει έναν χώρο αναψυχής και έναν χώρο προσευχής. Λόγω του μειωμένου αριθμού κρατούμενων έχει διατεθεί ακόμα ένας χώρος ανά πτέρυγα ως χώρος επισκεπτηρίου. Όλοι οι χώροι φυλάσσονται με υψηλό συρμάτινο φράχτη με αγκαθωτό πλέγμα στην οροφή. Όπως και σε προηγούμενες αυτοψίες, οι συνθήκες κράτησης κρίνονται ως επαρκείς ως προς το χώρο, με βελτιώσεις κατά το πρόσφατο διάστημα, ίσως χάρις και στον μειωμένο αριθμό κρατούμενων, απαιτούνται όμως βελτιώσεις, ιδίως στους τομείς της καθαριότητας, των διαθεσίμων μέσων απασχόλησης και της διανομή των γευμάτων. Η καθαριότητα είναι πολύ ικανοποιητική, καθώς υπάρχει καθημερινά ιδιωτικό συνεργείο καθαρισμού. Υπάρχει επίσης επαρκές κονδύλιο για τακτικό πλύσιμο κλινοσκεπασμάτων και κουβερτών.

Προαναχωρησιακό Κέντρο
Κράτησης Αλλοδαπών
Αμυγδαλέζας Αττικής -
αυτοψία 18/7/19

Οι κρατούμενοι έχουν πρόσβαση σε ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό και διερμηνέα, το κέντρο όμως δεν διαθέτει γιατρό ή έστω νοσηλεύτη. Υπάρχουν προβλήματα όχι μόνο στην αντιμετώπιση περιστατικών ασθένειας ή άλλων παρόμοιων ζητημάτων υγείας αλλά ακόμα και στην τακτική, όπου χρειάζεται, χορήγηση φαρμάκων. Υπάρχει μόνον ένας ψυχολόγος και ένας διοικητικός υπάλληλος για διεκπεραιωτικές εργασίες, ενώ ο κοινωνικός λειτουργός έχει παραιτηθεί. Στο κλιμάκιο του ΕΟΔΥ (πρώην ΚΕΕΛΠΝΟ) εντός του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης υπάρχουν μόνο 2 γιατροί οι οποίοι δυσκολεύονται να ανταποκριθούν ακόμη και στις έκτακτες ανάγκες του ΚΥΤ. Αναγκάζεται, έτσι, η ΕΛΑΣ να κάνει μεταγωγή, στο Γενικό Νοσοκομείο Μυτιλήνης, των κρατουμένων που χρειάζονται ιατρική βοήθεια αλλά και όσων χρειάζονται φαρμακευτική αγωγή. Συνοψίζοντας, παρά τις εμφανώς καταβαλλόμενες προσπάθειες, παραμένουν ακραία και ανεπίλυτα τα προβλήματα στην υγειονομική κάλυψη, τα οποία είχαν παρουσιασθεί και σε προηγούμενες εκθέσεις²⁶.

4.γ.2. ΠροΚεΚΑ Κω

Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν 376 αλλοδαποί. Η χωρητικότητα ανέρχεται στα 505 άτομα, όμως λειτουργικές κλίνες υπάρχουν για 420 άτομα και η διοίκηση αρνείται, για λόγους ασφάλειας, να υπερβεί αυτό τον αριθμό. Το Κέντρο είναι χωρισμένο σε 7 πτέρυγες εκ των οποίων σε λειτουργία βρίσκονται οι 6. Από τις λειτουργικές πτέρυγες οι οικογένειες και οι ευάλωτες ομάδες τοποθετούνται σε δύο συγκεκριμένες, ενώ σε μία υφίσταται και παιδική χαρά-παιδότοπος εντός ενός κοντέϊνερ. Δεδομένου του υπερπληθυσμού στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης Κω, αν συνεχισθεί η διαπιστωθείσα τακτική να αποστέλλονται στο ΠροΚεΚΑ για κράτηση άτομα χωρίς ψυχοκοινωνική καταγραφή, είναι πιθανό να ανακύψουν προβλήματα και στη λειτουργία του ΠροΚεΚΑ.

Στη φύλαξη και τη λειτουργία του Κέντρου απασχολούνται 65 αστυνομικοί, παρά τις προβλέψεις για πολύ μεγαλύτερο αριθμό για λόγους ασφάλειας βάσει και της χωρητικότητας. Ο αριθμός καλύπτεται με αποσπάσεις και μηνιαίες διαθέσεις, με αποτέλεσμα την έλλειψη εκπαιδευμένου αστυνομικού προσωπικού. Υπηρετούν

²⁶ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2016, σελ. 22-24 https://www.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2016_gr.pdf, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2017, σελ. 54 https://www.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf και Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018, σελ. 46-47 <https://www.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ekdesh-opcat-2018.pdf>

επίσης μόνο 4 νοσηλεύτριες από την ΑΕΜΥ με ετήσια σύμβαση, σε βάρδιες πρωί και απόγευμα. Τα περιστατικά από το βράδυ τα ελέγχουν οι νοσηλεύτριες κατά προτεραιότητα το πρωί. Δεν υπηρετεί ιατρός, ψυχολόγος ή κοινωνικός λειτουργός. Τα περιστατικά που χρήζουν ψυχιατρικής φροντίδας παραπέμπονται στον ψυχίατρο του στρατού, ο οποίος διαθέτει μια μέρα την εβδομάδα και για τα δύο Κέντρα. Καθώς στο νησί υπάρχει μόνον ένα ασθενοφόρο, χρησιμοποιούνται υπηρεσιακά οχήματα για τη μεταγωγή στο Νοσοκομείο, αλλά και εκεί υπάρχει πρόβλημα λόγω έλλειψης ιατρικών ειδικοτήτων όπως ωτορινολαρυγγολόγου ή δερματολόγου, ενώ σε άλλες ειδικότητες τα ραντεβού κλείνονται σε μακρό χρόνο.

4.γ.3. ΠροΚεΚΑ Ξάνθης

Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν 142 άτομα, με αναφερομένη χωρητικότητα 250. Το Κέντρο λειτουργεί σε κτίριο της πρώην Σχολής Αστυφυλάκων της ΕΛΑΣ και αποτελείται από 3 κτίρια. Ιατρικές υπηρεσίες παρέχονται στο πλαίσιο συνεργασίας με την ΑΕΜΥ (1 ιατρός, 5 νοσηλεύτες, ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, διερμηνέας), όμως επί πλέον αναφέρεται καλή συνεργασία με το Νοσοκομείο και το κοινωνικό φαρμακείο. Κατά την αυτοψία στο Β' κτίριο, όπου κρατούνταν 91 άτομα, διαπιστώθηκε κατάσταση ακραίας εγκατάλειψης: τοίχοι αποχρωματισμένοι και με ρωγμές, βλάβη στα υδραυλικά με συνεχή διαρροή νερού, κατεστραμμένα έπιπλα, εμφανής έλλειψη καθαριότητας και έντονη δυσσομία. Οι θάλαμοι δεν είχαν πόρτες και καλύπτονταν με αυτοσχέδια πετάσματα, ενώ κρατούμενοι διαμαρτύρονταν για δερματικές παθήσεις.

4.γ.4. ΠροΚεΚΑ Θεσσαλονίκης

Πρόκειται, στην πραγματικότητα, για τα κοινά κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, που καταχρηστικώς χρησιμοποιούνται ως ΠροΚεΚΑ. Όπως και στο παρελθόν έχει επισημανθεί²⁷, η διαρρύθμιση του κτιρίου δεν επιτρέπει την ύπαρξη χώρου προαυλισμού των κρατουμένων. Επίσης, η πρόβλεψη της ύπαρξης χτιστών κρεβατιών σε χώρους κρατητηρίων φαίνεται ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί στατικά από τη δομή του συγκεκριμένου κτιρίου, συνεπώς όλοι οι

²⁷ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2017, σελ. 56-57 https://www.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf και Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018, σελ. 48 <https://www.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-opcat-2018.pdf>

κρατούμενοι κοιμούνται αναγκαστικά σε στρώματα παραταγμένα στο πάτωμα. Κατά την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 9 ανήλικοι και 55 ενήλικες. Οι ενήλικες παραμένουν κρατούμενοι κατά μέσο όρο 20-30 ημέρες και οι ανήλικοι έως 3 εβδομάδες. Οι πρώτοι συνήθως λαμβάνουν απόφαση επιστροφής και αίρεται η κράτηση αν δεν υπάρχει κάποια άλλη εκκρεμότητα ενώ οι δεύτεροι οδηγούνται σε δομές ανηλίκων μόλις ελευθερωθούν εκεί θέσεις.

Οι κρατούμενοι παραμένουν κλειδωμένοι στα κελιά τους (στο καθένα υπάρχουν δύο τουαλέτες και ένα ντους), χωρίς δυνατότητα προαυλισμού και χωρίς πρόσβαση στον διάδρομο μπροστά από τα κελιά. Καπνίζουν μέσα στο κελί. Μπροστά από τα κελιά υπάρχουν τηλεφωνικές συσκευές που δέχονται τηλεκάρτα, οι οποίες συχνά παρουσιάζουν φθορές ή καταστροφές και χρειάζονται επισκευή που καθίσταται ολοένα και πιο δύσκολη λόγω παλαιότητας και έλλειψης ανταλλακτικών. Υπάρχουν επίσης 7 δέκτες τηλεόρασης. Οι κρατούμενοι κοιμούνται σε στρώματα στο πάτωμα και τους έχουν χορηγηθεί κουβέρτες που στέλνονται περιοδικά για απολύμανση. Τα στρώματα και οι κουβέρτες φαίνονται παλιά και βρώμικα. Δεν υπάρχουν κτιστά κρεβάτια διότι δεν το επιτρέπει το κτίριο λόγω προβλημάτων στατικής. Ο καθαρισμός των χώρων κράτησης γίνεται 7 ημέρες την εβδομάδα από συνεργείο, αλλά προς το παρόν οι κρατούμενοι καθαρίζουν οι ίδιοι τα κελιά τους με υλικά που τους έχουν χορηγηθεί. Σακούλες απορριμμάτων έχουν τοποθετηθεί στα κάγκελα σε κάθε κελί. Παρατηρούνται ελλείψεις σε υλικά και μέσα καθαριότητας, καθώς και σε ρούχα και παπούτσια. Υπάρχει σύστημα κλιματισμού για το καλοκαίρι και κεντρική θέρμανση για το χειμώνα, όμως ο πίνακας ασφαλειών δεν αντέχει το φορτίο ταυτόχρονης λειτουργίας των κλιματιστικών, ενώ ομοίως δεν επαρκεί ο καυστήρας με αποτέλεσμα πρόχειρες συνεννοήσεις για εκ περιτροπής χρήση του ζεστού νερού.

Δεν υπάρχει ιατρικό προσωπικό, δεν γίνονται ιατρικές εξετάσεις κατά την άφιξη και οι ανάγκες ιατρικής φροντίδας αντιμετωπίζονται με μεταγωγή στο τοπικό Κέντρο Υγείας ή, λιγότερο συχνά, σε κάποιο εφημερεύον νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης. Δεν υπάρχει ούτε νοσηλευτής για να φροντίσει για την τακτική χορήγηση φαρμακευτικών ουσιών όποτε χρειαστεί και η αντιμετώπιση της ανάγκης συνήθως επιβαρύνει το αστυνομικό προσωπικό που δεν διαθέτει αντίστοιχη εκπαίδευση. Δεν υπάρχει επίσης κοινωνικός λειτουργός ούτε ψυχολόγος και η ανάγκη καλύπτεται με περιστασιακές (περίπου μια φορά την εβδομάδα) επισκέψεις από ΜΚΟ.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται χρόνια προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν

σε κεντρικό επίπεδο, με βάση τη δημιουργία ενός νέου χώρου κράτησης, καθώς η μη επίλυσή τους προσβάλλει θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων και δημιουργεί ακατάλληλες συνθήκες εργασίας για το αστυνομικό προσωπικό.

4.γ.5. ΠροΚεΚΑ Κορίνθου

Η αύξηση των κρατουμένων σε πάνω από χίλιους έχει καταστήσει επιτακτική την ανάγκη για περαιτέρω πρόσληψη ιατρών από την ΑΕΜΥ καθώς και για παράταση των συμβάσεων του υπάρχοντος προσωπικού (1 ιατρός, 4 νοσηλεύτες, 2 κοινωνικοί λειτουργοί, 2 ψυχολόγοι, 2 διερμηνείς, 1 διοικητικός υπάλληλος, 2 άτομα προσωπικό καθαριότητας). Εξακολουθεί να διαπιστώνεται εμφανές πρόβλημα καθαριότητας στους θαλάμους και έλλειψη σε κουβέρτες και είδη προσωπικής υγιεινής, καθώς δεν επαρκούν οι ιδιωτικές δωρεές.

4.γ.6. ΠροΚεΚΑ Αμυγδαλέζας Αττικής

α'. - Τμήμα Ενηλίκων

Κατά την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 526 ενήλικες, με μέσο χρόνο κράτησης 1-2 μήνες. Κατά το χρόνο της επίσκεψης χρησιμοποιούνταν 7 πτέρυγες, ενώ οι άλλες ήταν κλειστές καθώς έχουν κριθεί μη λειτουργικές λόγω τεχνικών προβλημάτων. Οι συνθήκες διαβίωσης κρίνονται ανεπαρκείς. Οι κρατούμενοι στεγάζονταν ανά 8 σε κοντέινερ χωρίς επαρκή χώρο, καθώς δεν διασφαλιζόταν η προβλεπόμενη αναλογία (4 τ.μ ανά κρατούμενο). Τα κοντέινερ στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν διέθεταν ψύξη και θέρμανση καθώς οι σπασμένες μονάδες κλιματισμού δεν αντικαθίστανται. Συχνά επίσης δεν υπάρχουν ούτε βρύσες, ντουζιέρες και τουαλέτες σε πλήρη λειτουργία, ενώ εντοπίστηκαν φθορές, σκουπίδια, κίνδυνος ηλεκτροπληξίας από καλώδια, ακόμη και κοντέινερ εξ ολοκλήρου καμένα που αποτελούν εστίες μόλυνσης.

Ο προαύλιος χώρος κάθε πτέρυγας δεν διέθετε σκίαση ούτε κάποια εγκατάσταση ψυχαγωγίας, εκτός από τη γενική παροχή wi-fi. Η καθαριότητα των χώρων ήταν ανεπαρκής λόγω ελλιπούς προσωπικού (3 συμβασιούχοι), το οποίο συνέδραμαν οι ίδιοι οι κρατούμενοι. Η αποκομιδή των σκουπιδιών ήταν αδύνατη καθώς ο Δήμος δεν την ανέλαμβανε με αποτέλεσμα να έχουν συσσωρευθεί τόνοι σκουπιδιών περιμετρικά του χώρου με εμφανή παρουσία εντόμων και κίνδυνο μόλυνσης. Κατά την επίσκεψη του ΕΜΠ στο ιατρείο διαπιστώθηκε η έλλειψη φαρμάκων, ειδικά για δερματολογικές παθήσεις που βρίσκονταν σε έξαρση, ενώ ανεπαρκής είναι και η κάλυψη των αναγκών σε είδη προσωπικής υγιεινής.

β'. - Τμήμα Ανηλίκων

Στο Τμήμα Ανηλίκων κρατούνταν κατά το χρόνο της αυτοψίας 75 ασυνόδευτοι (αγόρια). Ο αριθμός αυτός αλλάζει διαρκώς, λόγω της εισόδου νέων ανηλίκων και της τοποθέτησης άλλων σε χώρους φιλοξενίας μέσω του ΕΚΚΑ, δηλαδή συνολικά δέχονται περίπου 40 με 50 παιδιά ανά μήνα. Οι ηλικίες των παιδιών ήταν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων μεταξύ 16 και 18 ετών. Σε περιπτώσεις αμφιβολίας αναφέρθηκε ότι οι αλλοδαποί συνοδεύονται στο Νοσοκομείο Αγίων Αναργύρων προκειμένου να υποβληθούν σε εξέταση διακρίβωσης ηλικίας, φαίνεται όμως ότι υποβάλλονται απλά σε ακτινογραφία άκρας χειρός. Οι ανήλικοι ήταν διαχωρισμένοι με βασικό κριτήριο την εθνικότητα, σε συνάρτηση όμως και με την ηλικία τους.

Το Τμήμα Ανηλίκων αποτελείται από οικίσκους (κοντέινερ) σε περιφραγμένο χώρο, ο οποίος διαχωρίζεται με συρματοπλέγμα από τους λοιπούς χώρους κράτησης των ενηλίκων. Επίσης, διαχωρισμός με πλέγμα υπήρχε και μεταξύ των οικίσκων των ανηλίκων. Οι οικίσκοι είναι εφοδιασμένοι με μονάδες ψύξης/θέρμανσης και διαθέτουν φωτισμό. Ωστόσο, οι περισσότερες μονάδες δεν λειτουργούσαν, ενώ γενικότερα η ηλεκτρική εγκατάσταση εμφάνιζε σοβαρά προβλήματα με πιθανούς κινδύνους ηλεκτροπληξίας. Η εικόνα σε μεγάλο βαθμό φαίνεται να οφείλεται σε παρεμβάσεις των ίδιων των κρατουμένων προκειμένου να χρησιμοποιήσουν το ηλεκτρικό ρεύμα για διαφορετικούς σκοπούς (λ.χ. μαγείρεμα). Οι υδραυλικές εγκαταστάσεις, επίσης, εμφάνιζαν προβλήματα (διαρροή υδάτων εκτός οικίσκου, με αποτέλεσμα να εισρέουν στα δωμάτια και οι ανήλικοι να έχουν φτιάξει αυτοσχέδιο φράγμα με κλινοσκεπάσματα). Με εξαίρεση την πτέρυγα που μόλις είχε ανοίξει ξανά, η καθαριότητα στους χώρους εντός και εκτός των οικίσκων ήταν ελλιπής. Ελλιπής ήταν και η καθαριότητα των κλινοσκεπασμάτων.

Στο Τμήμα Ανηλίκων, εκτός από τον αστυνομικό βάρδιας, παρέχει υπηρεσίες ο Συντονιστής, που είναι υπεύθυνος για τους ανηλίκους και το προσωπικό που καλύπτει τις ανάγκες σε ιατρική περίθαλψη και κοινωνική/ψυχολογική υποστήριξη. Κατά το χρόνο της αυτοψίας, την ιατρική κάλυψη είχε αναλάβει η Ανώνυμη Εταιρεία Μονάδων Υγείας (AEMY), η οποία πλαισίωνε το Κέντρο με κοινωνικό λειτουργό και ψυχολόγο. Σε επικοινωνία με το κλιμάκιο της AEMY, αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, ότι κατά τη διάρκεια της παραμονής του ανηλίκου στο Κέντρο, η επικοινωνία του με ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό γίνεται συνήθως μετά από παραπομπή γιατρού, οπότε υπάρχει αριθμός ανηλίκων που δεν έχουν πραγματοποιήσει ποτέ συνάντηση με την κοινωνική λειτουργό και τον

ψυχολόγο, για όσο χρόνο βρίσκονται σε προστατευτική φύλαξη. Παράλληλα, από τη μελέτη του Βιβλίου Συμβάντων προέκυψε ότι με αρκετά μεγάλη συχνότητα καταγγέλλονταν ή προέκυπταν περιστατικά βίας, που σχετίζονταν κατά κανόνα και με άσκηση πίεσης, εκφοβισμό και εκβιασμό κρατουμένων από άλλους. Τόσο στους χώρους κράτησης των ασυνόδευτων ανηλίκων όσο και σε εκείνον όπου παρέμεναν οικογένειες με μικρά παιδιά, δεν υπήρχε πρόβλεψη ή εγκατάσταση που θα παρείχε δυνατότητα απασχόλησης ή/και ψυχαγωγίας. Οι ανήλικοι περιφέρονταν άπραγοι και χωρίς σκοπό, γεγονός που ήταν αναμφισβήτητα επιβαρυντικό για την κατάστασή τους, αλλά και για τη συμβίωση στο Κέντρο. Ο περιορισμένος προαύλιος χώρος γύρω από τα κοντέινερ δεν διαθέτει εξοπλισμό αθλοπαιδιών.

Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας Αττικής - αυτοψία 18/7/19

Στη έκθεση αυτοψίας του για το Τμήμα Ανηλίκων, ο ΕΜΠ επαναλαμβάνει τη θέση, ότι η παραμονή των ασυνόδευτων παιδιών σε χώρους κράτησης αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων τους και θέτει σε άμεσο κίνδυνο την ομαλή ανάπτυξή τους. Για να υπάρξει συμμόρφωση της χώρας στις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τις διεθνείς συμβάσεις, είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν περισσότεροι εξειδικευμένοι χώροι φιλοξενίας και ξενώνες για ανηλίκους, όπου τα παιδιά θα τοποθετούνται με ασφάλεια αμέσως μετά τον εντοπισμό τους, με τρόπο που θα εγγυάται την προστασία των δικαιωμάτων τους. Πέραν του παράνομου χαρακτήρα της κράτησης, εξαιτίας του οποίου η χώρα έχει άλλωστε καταδικασθεί κατ' επανάληψη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τονίζεται ότι η στέρηση της ελευθερίας των ασυνόδευτων παιδιών

λαμβάνει χώρα σε εντελώς ακατάλληλες συνθήκες, καθώς τα ΠροΚεΚΑ στερούνται των καταλλήλων υποδομών, αλλά και της αναγκαίας στελέχωσης και υποστήριξης, ώστε να λειτουργήσουν, έστω και για σχετικά σύντομο διάστημα, ως χώροι στέρησης ελευθερίας, υπό τη μορφή της προστατευτικής φύλαξης ή/και διοικητικής κράτησης.

5

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

5. ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

5.α. Θεσμική παρέμβαση: Μεταφορά ψυχικά πασχόντων προς ακούσια εξέταση και νοσηλεία

Στις εν γένει διατάξεις περί καθηκόντων του αστυνομικού προσωπικού δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη για την υποχρέωση μεταφοράς και τον τρόπο μεταχείρισης των διακομιζομένων ασθενών για ακούσια εξέταση ή νοσηλεία σε ψυχιατρικό νοσοκομείο. Σε αρκετές περιπτώσεις, όπως έχει διαπιστωθεί από την εξέταση των αντιστοίχων υποθέσεων, οι ασθενείς αντιμετωπίζονται, εν γένει, ως επικίνδυνοι για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια. Η μεταφορά τους στο νοσηλευτικό ίδρυμα γίνεται με περιπολικό και με τη δέσμευσή τους με χειροπέδες, αρκετές φορές μάλιστα οπισθάγκωνα (ενεργοποίηση του άρθρου 147 π.δ. 141/1991 περί δεσμεύσεως σε κάθε περίπτωση των μεταγομένων με χειροπέδες) και με τη συνοδεία αστυνομικού προσωπικού, ακόμη και όταν η θέα του ένστολου προσωπικού επιτείνει την ταραχή τους και τα προβλήματα υγείας που πιθανώς αντιμετωπίζουν. Πολλές φορές δεν τους εξηγείται καν ο λόγος της «σύλληψής» τους ούτε πού θα μεταφερθούν, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις το αστυνομικό προσωπικό χρησιμοποιεί ακατάλληλες εκφράσεις όπως «είσαι τρελός», «θα σε πάμε στο τρελοκομείο» κ.λπ. Ενίοτε οι ασθενείς παρακαλούν τους αστυνομικούς να τους επιτρέψουν να ενδυθούν κατάλληλα, καθώς αναγκάζονται αιφνιδίως να αποχωρήσουν από την οικία τους και τούτο δεν τους επιτρέπεται. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι οι μεταφερόμενοι προς εξέταση ασθενείς κρατούνται στο αστυνομικό τμήμα επί ώρες ή και ολόκληρη τη νύχτα, ακόμα και επί ημέρες μέχρι τελικώς να λάβει χώρα η μεταφορά τους στο κατάλληλο νοσηλευτικό ίδρυμα, ιδίως αν αυτό βρίσκεται σε άλλο νομό ή μέχρι να βρεθεί δεύτερος εφημερεύων ψυχίατρος, αν τέτοιος δεν υπάρχει, ενώ η κράτησή τους γίνεται σε χώρο άλλοτε διάφορο από τα κρατητήρια, άλλοτε στα ίδια τα κρατητήρια. Αυτό δικαιολογείται εν μέρει βάσει των διατάξεων για την προστατευτική φύλαξη, κατά το άρθρο 118 π.δ. 141/91.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει επανειλημμένως ότι οι περιπτώσεις αυτές είναι ιδιάζουσες και με κανένα τρόπο οι πολίτες που μεταφέρονται προς εξέταση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συλληφθέντες παραβάτες, ούτε η μεταφορά τους να γίνεται με τρόπο που προσβάλλει βάνανυσα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η χρήση χειροπέδησης έχει κριθεί δυσανάλογη ως μέτρο δέσμευσης σε περίπτωση σύλληψης καταδιωκόμενου, εφ' όσον ο συλληφθείς δεν προβάλλει οποιαδήποτε αντίσταση, πολλώ μάλλον όταν δεν πρόκειται για συλληφθέντα αλλά για πολίτη που φέρεται ως ασθενής και είναι απολύτως συνεργάσιμος ή

απαιτείται η συνδρομή της αστυνομίας προκειμένου να του παρασχεθεί η απαραίτητη ιατρική βοήθεια. Για το θέμα αυτό, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε εγγράφως στην Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, εισηγούμενος ενέργειες της προς τις κατά τόπους εισαγγελίες και την ΕΛΑΣ.

5.β. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019

Στις περισσότερες ψυχιατρικές κλινικές, τα οργανωτικά και λειτουργικά κενά προκαλούν σοβαρές δυσκολίες στη διαχείριση περιστατικών κρίσης διεγερτικών ασθενών. Ενδεικτικά, στην Ψυχιατρική Κλινική του Γενικού Νοσοκομείου Βόλου, κατά τη μεταφορά ασθενών για ακούσια εξέταση, ένστολοι και οπλισμένοι αστυνομικοί εισέρχονται στο χώρο και αρνούνται να περιμένουν εκτός κλινικής μέχρι να ολοκληρωθεί η εισαγωγή. Ταυτόχρονα, ελλείψει ειδικά εκπαιδευμένων νοσηλευτών, ζητείται η συνδρομή της αστυνομίας για να τεθούν ασθενείς σε προστατευτικό κλινοστατισμό (καθήλωση), ενώ οι καθηλώσεις δεν καταγράφονται λεπτομερώς, όπως προβλέπεται, σε ειδικό μητρώο.

5.γ. Επιμέρους επισημάνσεις: Ψυχιατρική Κλινική Γενικού Νοσοκομείου Βόλου «Αχιλλοπούλειο»

Κατά την ημέρα της αυτοψίας βρέθηκαν 4 ασθενείς με ακούσιο εγκλεισμό. Ο χρόνος νοσηλείας κυμαίνεται από 3 εβδομάδες έως ένα μήνα, ενώ για τους ασθενείς με ακούσιο εγκλεισμό η μέγιστη διάρκεια είναι 3 μήνες και η υπέρβαση της προϋποθέτει ειδική αξιολόγηση.

Η κλινική διαθέτει 14 κλίνες σε τρίκλινα, δίκλινα και 2 μονόκλινα δωμάτια, ενώ μετά το κλείσιμο ενός ορόφου δεν είναι δυνατός ο διαχωρισμός ανάμεσα σε ασθενείς υπό εκούσια ή ακούσια νοσηλεία. Η χωροθέτηση των θαλάμων γύρω από ένα μακρόστενο διάδρομο μειώνει, σύμφωνα με τους αρμόδιους, τη δυνατότητα καλής ταυτόχρονης επιτήρησης. Αναφέρθηκε έλλειψη πόρων με αποτέλεσμα την αδυναμία οργάνωσης άλλων δραστηριοτήτων εκτός από την έξοδο για περίπατο (μόνο για ασθενείς υπό εκούσια νοσηλεία) με συνοδεία εργοθεραπεύτριας.

Κατά κανόνα γίνονται μηχανικές καθηλώσεις (ιμάντας) σε δύσκολα περιστατικά, καθώς οι νοσηλευτές, ανεκπαίδευτοι στη διαχείριση κρίσεων, δεν μπορούν να συγκρατούν ασθενείς με σωματικό περιορισμό όπως προβλέπουν τα CPT standards. Έτσι, η κλινική καλεί αστυνομικούς να μπουν στο χώρο ώστε να συνδράμουν στην καθήλωση, ενώ ακόμη και κατά τις εισαγωγές ασθενών για

ακούσιο εγκλεισμό οι αστυνομικοί μπαίνουν ένοπλοι στην κλινική παρά τις αντίθετες υποδείξεις. Η καθήλωση γίνεται μετά από γραπτή εντολή ψυχιάτρου της κλινικής σε γενικό βιβλίο χωρίς να καταγράφεται η διάρκεια της, ενώ στο φυλλάδιο καταγραφής καθήλωσης ανά ασθενή, με μέτρηση ζωτικών σημείων ανά ημέρα, δεν καταγράφονται τυχόν προσωρινές διακοπές.

Ψυχιατρική Κλινική Γενικού Νοσοκομείου
Βόλου «Αχιλλοπούλειο» - αυτοψία 1/10/19

ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΛΕΙΣΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

6. ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΛΕΙΣΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

6.α. Ειδικά θέματα που αναδείχθηκαν κατά το 2019

Τα ιδρύματα κλειστής φροντίδας ΑμεΑ βαρύνονται από πάγια οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα. Με αφορμή επίσκεψη του ΕΜΠ στο Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας (Αγία Βαρβάρα), διαπιστώθηκε πως ακόμη εκκρεμεί η κατάρτιση Οργανισμού τόσο για αυτό όσο και για όλες τις δομές του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής, στο οποίο υπάγεται. Ανέκυψε, επίσης, ζήτημα αρτιότητας των φακέλων των περιθαλπομένων, ιδίως σε σχέση με τη δικαστική συμπαράσταση, ενώ εκκρεμεί και η πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού για συγκεκριμένα θεραπευτικά προγράμματα. Ανάλογο πρόβλημα υποστελέχωσης διαπιστώθηκε στο Παράρτημα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρίες (Καρδίτσα, ΚΚΠΠ Θεσσαλίας) και στο Ίδρυμα Κλειστής Περίθαλψης Ατόμων με Βαριά Νοητική Υστέρηση «Άσπρες Πεταλούδες» (Βόλος), όπου άτομα χαμηλής λειτουργικότητας, λόγω πολυαναπηρίας, παραμένουν μονίμως στους θαλάμους υπό απόλυτη στέρηση ερεθισμάτων.

6.β. Επιμέρους επισημάνσεις για ορισμένα ιδρύματα

6.β.1. Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας

Με το ν. 4109/2013, το Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας (ήδη «Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αθήνας») ανήκει στο νέο ενιαίο ΝΠΔΔ «Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής» (ΚΚΠΠΑ), το οποίο υπάγεται στον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργού Εργασίας²⁸. Ωστόσο, παρά τη σχετική πρό-

²⁸ Ειδικότερα: Σε εφαρμογή των ν. 3106/2003, 3172/2003 και 3209/2003, το πρώην Β' Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Αθηνών, το πρώην Γ' Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Αθηνών και το πρώην Κέντρο Κοινωνικής Αποκατάστασης Χανσενικών, μετατράπηκαν σε ενιαία αποκεντρωμένη μονάδα Κοινωνικής Φροντίδας του Γ' ΠεΣΥΠ Αττικής με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια με την επωνυμία «Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας» και έδρα το Δήμο Αγίας Βαρβάρας. Σε εφαρμογή του ν. 3329/2005, το ΘΧΠΔΑ μετατράπηκε σε ΝΠΔΔ υπό τον έλεγχο και την εποπτεία της Γ' ΔΥΠΕ Αττικής, ενώ μετά την συγχώνευση των Υγειονομικών Περιφερειών (ν. 3527/2007) υπήχθη στον έλεγχο και την εποπτεία της 2ης ΔΥΠΕ Πειραιώς και Αιγαίου. Σε εφαρμογή του άρθρου 9 ν. 4052/2012, του άρθρου 56 ν. 4075/2012 και του άρθρου 4 π.δ. 85/2012, οι Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας υπάγονται έκτοτε στον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9 ν. 4109/2013, τα 5 ΝΠΔΔ που υπάγονται στην Περιφέρεια Αττικής, ήτοι το Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Ανατολικής

βλεψη, ακόμη δεν έχει συσταθεί το νομικό πλαίσιο εσωτερικής λειτουργίας (ο Οργανισμός) για όλες τις δομές του ΚΚΠΠΑ.

Το Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αθήνας αναπτύσσει τη δραστηριότητά του σε ιδιόκτητα κτίρια του φορέα σε ενιαίο χώρο. Οι υπηρεσίες του εξυπηρετούν ανάγκες ατόμων με πολλαπλά προβλήματα (νοητική υστέρηση, άνοια, κινητικές αναπηρίες, νόσος του Hansen, άστεγοι, άποροι ηλικιωμένοι). Παρέχεται ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, υγιεινή διατροφή, υπηρεσίες εργοθεραπείας και φυσικής αποκατάστασης, τόσο σε πάσχοντες κλινήρεις όσο και σε περιπατητικούς στο χώρο του φυσικοθεραπευτικού κέντρου. Επίσης, η Κοινωνική Υπηρεσία ενημερώνει τους ενδιαφερομένους για εισαγωγή ασθενείς, οι ασθενείς που δεν εμπίπτουν λόγω πάθησης στις προϋποθέσεις εισαγωγής, κατευθύνονται σε άλλες δομές, κατάλληλες για την περίπτωσή τους.

Διαθέτει 157 κλίνες (153 καλυμμένες την ημέρα της επίσκεψης) και φιλοξενεί άτομα με αναπηρία, χρονίως πάσχοντες και χανσενικούς. Συνολικά, υπάρχουν 5 πτέρυγες και το σύνολο του προσωπικού (νοσηλευτικού και βοηθητικού) αριθμεί 120 άτομα. Υπάρχει αδυναμία επαρκούς κάλυψης των αναγκών των εξυπηρετούμενων λόγω μικρού αριθμού επιστημονικού και βοηθητικού προσωπικού αναλογικά ανά φιλοξενούμενο. Κύριο αίτημα για την εξυπηρέτηση των ωφελουμένων, όπως διατυπώθηκε μέσω της Διεύθυνσης, είναι η παροχή υπηρεσιών φροντίδας από μεγαλύτερο αριθμό ανδρών νοσηλευτών και επί πλέον βοηθητικού προσωπικού. Στη Μονάδα υπηρετούν 2 ψυχολόγοι και 3 κοινωνικοί λειτουργοί. Όλοι οι γιατροί που παρέχουν υπηρεσίες στη Μονάδα είναι συμβασιούχοι κατ' επίσκεψη. Στην παρούσα φάση υλοποιείται Ετήσιο Πρόγραμμα ΟΑΕΔ, με πρόσληψη 10-12 νέων επιστημόνων (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνιολόγοι, νοσηλευτές, εργοθεραπευτές, φυσιοθεραπευτές) και με στόχο το άνοιγμα στην κοινότητα, την επανένταξη των εξυπηρετούμενων και την παρουσία ειδικευμένου προσωπικού κατά τις απογευματινές ώρες και τα σαββατοκύριακα. Το 2017, μεταφέρθηκαν 19 ενήλικες με αυτισμό από τη Μονάδα

Αθήνας, το Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Δυτικής Αθήνας, το Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Αττικής, το Κέντρο Προστασίας του Παιδιού Αττικής «Η Μητέρα» και το Παιδικό Αναπτυξιακό Κέντρο Αττικής «Μιχαλήνιο» συγχωνεύονται και συνιστούν νέο ΝΠΔΔ με την επωνυμία «Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής» (ΚΚΠΠΑ), το οποίο υπάγεται στον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργού Εργασίας. Με τον ίδιο νόμο (άρθρο 9§3 εδ. θ') το ΘΧΠΔΑ μετονομάστηκε σε «Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αθήνας»

Σκαρμαγκακά του Παραρτήματος Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία.

Αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, ότι λόγω έλλειψης επαρκούς αριθμού προσώπων φροντίδας και εξειδικευμένου προσωπικού προκύπτουν ατυχήματα, ιδίως στη Γ' πτέρυγα όπου τα παιδιά είναι διαταρακτικά. Το κλιμάκιο του ΕΜΠ αναφέρθηκε στα πρόσφατα δημοσιεύματα σχετικά με τις μηχανικές καθηλώσεις ατόμων με αυτισμό στη Γ' Πτέρυγα, προκειμένου να λάβει πληροφορίες για τις πρακτικές που ακολουθούνται σχετικά με τα περιοριστικά μέτρα. Η Διοίκηση και το προσωπικό ανέφεραν ότι η χρήση περιοριστικών μέτρων είναι εξαιρετικά περιορισμένη και εκτελείται πάντοτε κατόπιν εντολής ψυχιάτρου, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις όπως αναγράφονται στο βιβλίο καθηλώσεων. Δεν έγιναν αντιληπτά μηχανικά μέτρα καθήλωσης (ιμάντες), ωστόσο δεν υπήρχε δυνατότητα μόνον από την επίσκεψη να εξαχθούν συμπεράσματα για τυχόν χημική καθήλωση (φαρμακευτική). Με δεδομένο ότι η επίσκεψη έγινε πρωινή ώρα και τα άτομα κάθονταν σε κατάσταση υποτονική και αδρανή στο διάδρομο, θα μπορούσε κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας να πιθανολογηθεί χημική καθήλωση, η οποία θα έπρεπε να επιβεβαιωθεί σε επόμενη επίσκεψη με εξέταση των σχετικών φακέλων ασθενών και εντολών ψυχιάτρου και βιβλίου καθηλώσεων. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι υφίστατο πραγματικός περιορισμός των ατόμων με αυτισμό σε συγκεκριμένο μικρό χώρο (διάδρομος λίγων τετραγωνικών) με κλειδωμένη πόρτα (μόνη περίπτωση στη δομή), η οποία καθιστούσε αδύνατη την ελεύθερη πρόσβαση εντός και εκτός του χώρου, ενώ όλα τα άτομα στη Γ' πτέρυγα επιβλέπονταν από ένα πρόσωπο φροντίδας.

Ίδρυμα Κλειστής Περίθαλψης Ατόμων με Βαριά Νοητική Στέρση «Άσπρες Πεταλούδες» Βόλου - αυτοψία 1/10/19

Το κλιμάκιο του ΕΜΠ διαπίστωσε πως εκκρεμούν προς επίλυση οργανωτικά και ουσιαστικά ζητήματα που χρονίζουν και προκαλούν δυσλειτουργίες στο Θεραπευτήριο: εκκρεμότητα κατάρτισης Οργανισμού για όλες τις δομές του ΚΚΠΠΑ, πρόσληψη ειδικευμένου προσωπικού προκειμένου να υλοποιούνται εξειδικευμένα προγράμματα κυρίως για τους περιθαλπομένους της Γ' Πτέρυγας (άτομα με αυτισμό), συμπλήρωση των φακέλων των περιθαλπομένων (ειδικά εκείνων της Γ' Πτέρυγας), καθώς κρίσιμα ζητήματα όπως αυτό της δικαστικής τους συμπαράστασης εκκρεμούν δημιουργώντας επί πλέον θέματα προς επίλυση (άδειες εξόδου των περιθαλπομένων για τις οποίες, σύμφωνα με την υπ' αρ. 46/19.12.2018 απόφαση του ΔΣ του ΚΚΠΠΑ, απαιτείται υποχρεωτικά η υποβολή αιτήματος από το δικαστικό συμπαράστατη/κηδεμόνα του προσώπου).

Ίδρυμα Κλειστής Περιθαλψής Ατόμων με
Βαριά Νοητική Στέρωση «Άσπρες
Πεταλούδες» Βόλου - αυτοψία 1/10/19

Ο ΕΜΠ δεσμεύθηκε να παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις και να βοηθήσει στην επιτάχυνση, κατά το δυνατόν, των διαδικασιών με την υποβολή εγγράφων στο Υπουργείο Εργασίας. Επί πλέον, θα εντείνει τις σχετικές επισκέψεις με ενδελεχή έρευνα ώστε να εξάγει ασφαλή και πλήρη συμπεράσματα και να διασφαλισθεί ότι θα προωθηθούν προτάσεις για την αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης.

6.β.2. Παράρτημα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρίες Καρδίτσας

Το Παράρτημα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρίες Καρδίτσας υπάγεται στο ΚΚΠΠ Θεσσαλίας. Υπηρετούν 56 μόνιμοι φροντιστές - νοση-

λευτές, επικουρικό προσωπικό, απασχολούμενοι στο πλαίσιο προγράμματος του ΟΑΕΔ, μαθητείας και εναλλακτικής υπηρεσίας, καθώς και εθελοντές. Φιλοξενούνται 91 άτομα, από τα οποία τα 30-35 ανήλικα από βρεφική ηλικία. Η επιμέλεια ορισμένων παιδιών ανήκει στο Παράρτημα, όπως και η δικαστική συμπαράσταση ορισμένων ενηλίκων, ενώ 40 άτομα μεγάλης ηλικίας παραμένουν σε κατάκλιση.

Το κτίριο, έξω από την πόλη, είναι ανακαινισμένο και σε πολύ καλή κατάσταση. Τα περισσότερα δωμάτια είναι τρίκλινα, κάποια δίκλινα για λειτουργικούς εφήβους που πηγαίνουν στο σχολείο, και τετράκλινα ή πεντάκλινα για βαριά περιστατικά. Υπήρχαν και εξωτερικοί ξενώνες, όμως έκλεισαν λόγω διακοπής των προγραμμάτων ΕΣΠΑ.

Στα δωμάτια των βαρέων περιστατικών επικρατούσε, κατά την ημέρα της επίσκεψης, αφόρητη δυσσομία, ενώ δεν παρέχεται καμμία δραστηριότητα ή δυνατότητα συμμετοχής. Σε πολλούς περιθαλπομένους παρέχεται αντιεπιληπτική φαρμακευτική αγωγή, καθώς και αντιψυχωσικά. Περιοριστικά μέτρα δεν φαίνεται να εφαρμόζονται, ωστόσο από τη συμπεριφορά πολλών ενηλίκων το κλιμάκιο του ΕΜΠ σχημάτισε την εντύπωση πως τελούν υπό χημική καθήλωση.

6.β.3. Ίδρυμα Κλειστής Περίθαλψης Ατόμων με Βαριά Νοητική Υστέρηση «Άσπρες Πεταλούδες» (Βόλος)

Ιδρύθηκε το 1970 από φιланθρωπικό σωματείο, και από το 1974 λειτουργεί ως ΝΠΙΔ εποπτευόμενο από το Υπουργείο Υγείας. Παρέχει οικοτροφείο για 50 άτομα όλων των ηλικιών με σοβαρές νοητικές-ψυχοκοινωνικές αναπηρίες (σύνδρομο Down, αυτισμό, αισθητηριακές αναπηρίες). Στηρίζεται σε χορηγίες, δωρεές και

Ίδρυμα Κλειστής Περίθαλψης
Ατόμων με Βαριά Νοητική
Στέρηση «Άσπρες
Πεταλούδες» Βόλου -
αυτοψία 1/10/19

νοσήλια ΕΟΠΥΥ, χωρίς κρατική επιχορήγηση. Υπηρετούν 29 φροντιστές - νοσηλευτές, ένας νευρολόγος-ψυχίατρος (εξωτερικός συνεργάτης) ως επιστημονικά υπεύθυνος, καθώς και εθελοντές (ιατροί και άλλοι). Φιλοξενούνται 50 άτομα, 2 ανήλικοι άνω των 13 ετών και οι υπόλοιποι ενήλικες υπό δικαστική συμπαράσταση, ο μεγαλύτερος των οποίων είναι 65 ετών.

Υπάρχουν δωμάτια τρίκλινα, δίκλινα και μονόκλινα, ένα μπάνιο ανά δύο δωμάτια. Στην ανακαινισμένη πτέρυγα λειτουργεί Πρότυπη Μονάδα Πολυαισθητηριακού Περιβάλλοντος (δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος) με εξοπλισμό τελευταίας τεχνολογίας για παροχή θεραπευτικών παρεμβάσεων σε παιδιά και ενήλικες με δυσκολίες στην αισθητηριακή επεξεργασία. Παρέχεται εργοθεραπεία και διάφορες εσωτερικές δραστηριότητες, ενώ η έξοδος εκτός ιδρύματος επιτρέπεται μόνο για τα λειτουργικά παιδιά με το δικαστικό συμπαραστάτη τους. Καθηλώσεις δεν παρατηρήθηκαν και δηλώθηκε ότι δεν γίνονται σε καμμία περίπτωση. Ωστόσο το κλιμάκιο του ΕΜΠ, ιδίως από την επικοινωνία του με περιθαλπομένους, αποκόμισε εικόνα κοινωνικής απομόνωσης και έλλειψης επαφών με την κοινότητα.

7

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρινού Φωκίδας - αυτοψία 25-26/11/19

7. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

7.α. Συναντήσεις των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης

Κλιμάκια αποτελούμενα από τον Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη υπεύθυνο για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του ΕΜΠ Γ. Νικολόπουλο και ειδικούς/ές επιστήμονες συμμετείχαν στις εξής διεθνείς συναντήσεις:

- ★ Συνάντηση εργασίας του Δικτύου των ΕΜΠ της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με θέμα "Special Needs of Juvenile in Places of Detention" (Σκόπια, 2-3 Οκτωβρίου),
- ★ Διεθνής συνάντηση για την επέτειο των δέκα ετών λειτουργίας του ΕΜΠ της Γεωργίας με θέμα "Measuring and Enhancing the Impact of NPMs" (Τυφλίδα, 16-17 Οκτωβρίου),
- ★ Συνάντηση ομολόγων θεσμών από κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και εκδήλωση για την 30^η επέτειο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) με θέμα "Ensuring Effective Implementation of Detention Safeguards in the First Hours of Police Custody in the Council of Europe and OSCE Region: Taking Stock and Moving Forward" (Στρασβούργο, 4-5 Νοεμβρίου).

Οι ειδικές επιστήμονες Χρ. Αντωνίου και Ευ. Μαρκάκη συμμετείχαν με εισήγηση σε συνάντηση του Δικτύου των ΕΜΠ της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με θέμα "NPM Policy on Reprisals" (Σκόπια, 11-12 Ιουνίου).

7.β. Συνέδρια - ημερίδες

Κλιμάκια αποτελούμενα από τον Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη υπεύθυνο για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του ΕΜΠ Γ. Νικολόπουλο και ειδικούς/ές επιστήμονες συμμετείχαν στα εξής συνέδρια και ημερίδες:

- ★ Ημερίδα της Concertation des Associations Actives en Prison (CAAP) με θέμα «Αυτοκτονία και κράτηση. Επισκόπηση της κατάστασης. Σκέψεις και προοπτικές δράσεων» (Βρυξέλλες, 29 Μαρτίου),
- ★ Σεμινάριο του Centre des Recherches "Pénalité, Sécurité et Déviations" και του Centre de Droit Public με θέμα «Αστυνομικοί υπό επιτήρηση. Ζητήματα σχετικά με τη χρήση σωματικής κάμερας από τις δυνάμεις της τάξης» (Βρυξέλλες, 25 Νοεμβρίου).

Οι ειδικές επιστήμονες Β. Βασιλαντωνοπούλου και Αγγ. Σώρα συμμετείχαν σε συνάντηση εργασίας με θέμα «Αποτελεσματικές εναλλακτικές στην κράτηση

μεταναστών», που οργανώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης (Στρασβούργο, 4 Απριλίου).

7.γ. Συνεργασίες - επισκέψεις

- ★ Στο πλαίσιο επίσκεψης Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) στην Ελλάδα (28 Μαρτίου - 9 Απριλίου), κλιμάκιό της συναντήθηκε με εκπροσώπους του ΕΜΠ, προκειμένου να ενημερωθεί για την κατάσταση του σωφρονιστικού συστήματος, τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές και τις περιπτώσεις παραβίασης δικαιωμάτων των κρατουμένων. Ο ΕΜΠ παρέσχε πληροφορίες για τις σχετικές δράσεις του, επισήμανε τα προβλήματα που εντοπίζει και έθεσε υπ' όψη της Επιτροπής τις συστάσεις που έχει καταθέσει στη διοίκηση για την αντιμετώπισή τους. Στη σχετική έκθεση²⁹ της CPT γίνεται μνεία της συνεργασίας της με τον ΕΜΠ και περιλαμβάνονται προτάσεις για την περαιτέρω αναβάθμιση της λειτουργίας του.
- ★ Στο πλαίσιο του προγράμματος συνεργασίας του ΕΜΠ με τη Βασιλική Υπηρεσία Επιθεώρησης Φυλακών της Μ. Βρετανίας (HMIP) και το Κέντρο Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, εκπρόσωποί τους συμμετείχαν στην αυτοψία του ΕΜΠ στο Κατάστημα Κράτησης Κω (10 Σεπτεμβρίου), στην οποία παραβρέθηκε και κλιμάκιο του Ολλανδού Συνηγόρου του Πολίτη. Στο ίδιο πλαίσιο πραγματοποιήθηκε στα γραφεία του Συνηγόρου του Πολίτη εκπαιδευτικό σεμινάριο για όλα τα στελέχη του ελληνικού ΕΜΠ με αντικείμενο τη μεθοδολογία διενέργειας αυτοψίας σε χώρους ποινικής και διοικητικής κράτησης, τη σύνταξη εκθέσεων, παρατηρήσεων και συστάσεων προς τη διοίκηση καθώς και την παρακολούθηση της υλοποίησής τους.
- ★ Στο πλαίσιο επίσκεψης της «Ομάδας Εργασίας για τις Αυθαίρετες Κρατήσεις» του ΟΗΕ (Working Group on Arbitrary Detention) στην Ελλάδα (2 - 13 Δεκεμβρίου), κλιμάκιό της συναντήθηκε με το Συνήγορο του Πολίτη και εκπροσώπους του ΕΜΠ, προκειμένου να ενημερωθεί για τις συνθήκες κράτησης. Ο ΕΜΠ παρέσχε πληροφορίες για τις σχετικές δράσεις του,

²⁹ Δόθηκε στη δημοσιότητα στις 9 Απριλίου 2020, μετά την ολοκλήρωση της παρούσας έκθεσης: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-gree-3>

επισήμανε τα προβλήματα που εντοπίζει και έθεσε υπ' όψη της Ομάδας Εργασίας τις συστάσεις που έχει καταθέσει για την αντιμετώπισή τους. Επίσης, ο ΕΜΠ προσεκλήθη από το Υπουργείο Εξωτερικών και συμμετείχε σε συνάντηση φορέων, κατά την οποία η Ομάδα Εργασίας παρουσίασε τα ευρήματά της.

7.δ. Κοινοβουλευτικές επιτροπές

- ★ Ο Βοηθός Συνήγορος Γ. Νικολόπουλος και οι ειδικοί επιστήμονες Στ. Πρεβέντης και Μ. Τσαπόγας συμμετείχαν στη συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Σωφρονιστικού Συστήματος και Λοιπών Δομών Εγκλεισμού Κρατουμένων με θέμα «Συνθήκες κράτησης στα αστυνομικά τμήματα» (16 Μαρτίου)³⁰.
- ★ Ο Συνήγορος του Πολίτη Α. Ποττάκης και ο Βοηθός Συνήγορος Γ. Νικολόπουλος παρουσίασαν την Ετήσια Έκθεση 2018 του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης σε συνεδρίαση της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης (17 Δεκεμβρίου)³¹.

³⁰ Βουλή των Ελλήνων, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#ff78136e-5ba7-4d55-8da5-aa3200b36792>

³¹ Βουλή των Ελλήνων, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#776a9a65-a30f-4148-859b-ab2700b918f6>